

De inani gloria et de educandis liberis

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΩΣ ΔΕΙ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΑΣ ΑΝΑΤΡΕΦΕΙΝ ΤΑ ΤΕΚΝΑ

Ἄρά τις ἐποίησεν ὅπερ ἠξίωσα; ἄρά τις ἐδέηθη τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ παντός σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὥστε σβεσθῆναι τὴν πυρὰν τὴν ἀπὸ τῆς κενοδοξίας τεχθεῖσαν, τὴν τῷ σώματι παντὶ λυμαιομένην, τὴν ἐν σώμα εἰς πολλὰ διαιροῦσαν μέλη καὶ διασχίζουσαν τὴν ἀγάπην; Καθάπερ γὰρ θηρίον ἐμπεσὸν εἰς σῶμα εὐγενές καὶ ἀπαλὸν καὶ ἀμύνασθαι μὴ δυνάμενον, οὕτω τοὺς ὀδόντας ἐνέπηξεν τοὺς μιαιρούς καὶ τὸν ἰὸν ἐναφήκεν καὶ τῆς πολλῆς δυσωδίας ἐνέπλησεν καὶ τὰ μὲν ἀποκόψασα ἔρριψεν, τὰ δὲ διέξανεν, τὰ δὲ καὶ διεμασήσατο. Καὶ εἴ γε ἦν ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν τὴν τε κενοδοξίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, εἶδεν ἄν τις θέαμα ἐλεεινὸν καὶ πολλῶ τῶν ἐν τοῖς σταδίοις γενομένων χαλεπώτερον· τὸ μὲν σῶμα ἐρριμένον, ἐκείνην δὲ ἄνωθεν ἐφροσῶσαν καὶ πανταχοῦ ἀποβλέπουσαν καὶ τοὺς ἐμπεσόντας κατέχουσαν καὶ οὐδέποτε ἀφισταμένην οὐδὲ φειδομένην. Τίς οὖν ἡμῶν τὸ θηρίον ἀποσοβήσει τοῦτο; Τοῦ τὸν ἀγῶνα θέντος ἐστὶν ἔργον ὑφ' ἡμῶν παρακαλουμένου πέμψαι τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ καθάπερ τισὶ σχοινίοις τὸ ἰταμὸν αὐτῆς καὶ ἀναίσχυντον στόμα ἐμφράξαντας, οὕτως ἀπαγαγεῖν. Ἄλλα τότε ὁ τὸν ἀγῶνα θεὸς τοῦτο ποιήσει, ὅταν αὐτὴν ἀπαχθεῖσαν μὴ ἐπιζητῶμεν· ἂν δὲ πέμψη μὲν κελεύων ἀποστῆναι τὸ δεινὸν ἡμῶν θηρίον, ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ διασωθῆναι καὶ εἰς τὸν ἴδιον ἀπαχθῆναι φωλεὸν ἀναστάντες μετὰ μυρίων τραυμάτων πάλιν αὐτὸ ζητῶμεν καὶ κρούωμεν καὶ ἀνατρέπωμεν, ὥστε αὐτὸ ἐξαγαγεῖν, οὐκέτι ἡμᾶς ἐλεήσει λοιπὸν οὐδὲ φείσεται· «Τίς γὰρ ἐλεήσει, φησὶν, ἐπαιδὸν ὀφιόδηκτον καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίους;» Τί οὖν; πῶς ἂν ἀπαλλαγῆμεν τοῦ κακοῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος; δαίμων γὰρ ὄντως ἐστὶν ὄψιν ἔχων ἐπέραστος. Καθάπερ γὰρ εἰ δαίμων τις εἰς ἐταίραν ἑαυτὸν διατυπώσας καὶ πολλὰ μὲν περιθέμενος τὰ χρυσία καὶ ἱμάτια ἐνδύς μαλακὰ καὶ πολλῶν ὄζων τῶν ἀρωμάτων ὑπέλθοι πάνυ λαμπρὰν εἰκόνα γυναικὸς καὶ πάσης εὐμορφίας ὑπερβολὴν ἀποκρύψας· ἔπειτα δὲ καὶ ἐν ἡλικίᾳ φανείη τοιαύτη ἢ μάλιστα τὰς τῶν νέων ἀναπτεροῖ ψυχάς, αὐτὸ τῆς νεότητος φέρων τὸ ἄνθος, ζώνη χρυσοῦ διαζωσάμενος καὶ βοστρύχους ἀπὸ τῆς κεφαλῆς δείξας ποικίλως ἐμπεπλεγμένους, κρωβύλω περσικῶ προσεικότας· εἶτα διάδημα περιθοῖτο περὶ τὴν κεφαλὴν γυμναῖς ταῖς θριξὶ πολὺν τὸν κόσμον ἐπιθεῖς καὶ περὶ τὸν τράχηλον ἀπαστράπτοντα χρυσὸν καὶ λίθους τιμίους δεικνύς, καὶ ἐστήκοι ὁ πόρνης τινὸς πολὺ νέαν ἡλικίαν ὑπελθὼν ἐπ' ἐρημίας πρὸ τοῦ τέγους, εἶτα καὶ πολλὴν τὴν αἰδῶ ἐπιδεικνύοιτο, τίνα οὐκ ἂν ἔλοι τῶν παριόντων;

Καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν οἶκον εἰσαγαγὼν πᾶσαν μὲν ἐκείνην τὴν ὥραν ἀποθοῖτο, δείξας δὲ ἑαυτὸν μέλανά τινα καὶ πυρώδη καὶ ἄγριον, οἷον εἰκὸς δαίμονα, ἐκστήσειεν μὲν τὸν ἄθλιον τὸν ἐμπεσόντα, ἐναλλόμενος δὲ καὶ τῆς ψυχῆς κατασχὼν βακχεῦοι τὴν ἐκείνου διάνοιαν, τοιοῦτόν τι τῆς κενοδοξίας ὁ πονηρὸς δαίμων ἐστίν. Τί γὰρ αὐτῆς ὠραιότερον εἶναι δοκεῖ; Τί δὲ ἐπεραστότερον; Ἄλλ' ἐὰν ἴδωμεν ὅτι φαντασία τὸ πρᾶγμα ἐστὶν καὶ ὅτι ὑπόκρισις, οὐχ ἀλωσόμεθα τοῖς δικτύοις οὐδὲ περιπεσοῦμεθα τῇ σκηνῇ· ὁ γὰρ περὶ τῆς πόρνης εἴρηται, τοῦτο καὶ περὶ τῆς ταύτης εἰκότως ἂν τις εἴποι· «Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης»· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς κενοδοξίας οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι λέγων. Καθάπερ γὰρ ὁ Σοδόμων καρπός, τοιοῦτον ἡ κενοδοξία· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὴν μὲν ἐπιφάνειαν ἔχει λαμπρὰν καὶ καρπῶν ὑγιαίνοντων τοῖς ὀρώσιν ἐντίθησιν ἀπὸ

τῆς ὄψεως τὴν ὑπόνοιαν. Ἐὰν δὲ λάβῃς κατὰ τῆς χειρὸς ἢ ροιᾶν ἢ μῆλον, εἴκει τε τοῖς δακτύλοις εὐθέως καὶ διατρυφθὲν τὸ ἕξωθεν ἐπικείμενον λέπος ἀφήσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κόνιν καὶ τὴν τέφραν ἐμπυρσεῖν. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡ κενοδοξία ἐστίν· ὀρωμένη μὲν δοκεῖ μεγάλη τις εἶναι καὶ θαυμαστή, κατασχεθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων χειρῶν εἰς τὴν κόνιν εὐθέως τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐνέβαλεν. Καὶ ὅτι τοιοῦτόν ἐστιν ἡ κενοδοξία, πολλαχόθεν δῆλον. Τί γάρ; βούλεσθε πρῶτον ἀπὸ τῶν ἕξωθεν ἀρξώμεθα; Πληροῦται τὸ θέατρον καὶ πᾶς ὁ δῆμος ἄνω κάθηται ὄψιν πολὺ παρεχόμενος λαμπρὰν καὶ ἀπὸ τοσοῦτων συγκειμένην ὄψεων, ὡς πολλάκις καὶ τὸ τέγος αὐτὸ καὶ τὸν ὑπερκείμενον ὄροφον καλυφθῆναι τοῖς σώμασι τῶν ἀνδρῶν καὶ οὔτε κεραμίδας οὔτε λίθους ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ πάντα ὄψεις ἀνθρώπων καὶ σώματα.

Πρὸ δὲ πάντων εἰσελθόντος τοῦ συναγαγόντος αὐτοὺς ἀνδρὸς φιλοτίμου, διαναστάντες εὐθέως ὥσπερ ἕξ ἐνὸς στόματος μίαν ἀφιάσι φωνήν, συμφώνως ἅπαντες κηδεμόνα καλοῦντες καὶ προστάτην τῆς κοινῆς πόλεως καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες. Εἶτα μεταξὺ τῶν πάντων μείζονι παραβάλλουσιν αὐτὸν ποταμῶ τὸ τῆς φιλοτιμίας ἄδρον καὶ ἐκκεχυμένον τῇ τῶν Νειλῶν ὑδάτων ἀφθονία συγκρίνοντες, καὶ Νεῖλον αὐτὸν εἶναι φασὶ τῶν δωρεῶν. Οἱ δὲ μᾶλλον αὐτὸν κολακεύοντες μικρὸν νομίσαντες εἶναι τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, τὸ τοῦ Νείλου, ποταμοὺς μὲν ἀφιάσι καὶ θαλάσσας, τὸν δὲ Ὠκεανὸν εἰς μέσον ἀγαγόντες, τοῦτο αὐτὸν εἶναι φασιν, ὅπερ ἐκείνον ἐν ὕδασι, τοῦτον ἐν ταῖς φιλοτιμίαις· καὶ οὐδὲν ὄλως εἶδος εὐφημίας ἀπολιμπάνουσιν. Λαμπρὰ τῆς κενοδοξίας ἡ ὄψις· ἀλλ' ὑμεῖς μοι τοῦ τύπου τῆς κόρης ἀναμνήσθητε, εἰς ὃν διερρυθμίσαμεν τὸν δαίμονα, χρυσία περιθέντες αὐτῶ καὶ εἰς ἡλικίαν ἀγαγόντες ἑταίρας τινός, καὶ ὄψεσθε ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον τῆς εἰκόνας. Τί δὴ μετὰ τοῦτο; προσκυνήσας αὐτοὺς καὶ ταύτη τιμήσας καὶ αὐτός, κάθηται μὲν μακαριζόμενος ὑπὸ πάντων ἐκείνων, ἐκάστου αὐτῶν εὐχομένου τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνος τότε, καὶ εὐθέως ἀποθανεῖν.

Μετὰ δὲ τὸ πολὺ δαπανῆσαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, ἵππους, ἱμάτια, παῖδας καὶ πάντα ἐκεῖνα καὶ κενῶσαι πολλὰς οὐσίας, παραπέμπουσι πάλιν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφημίας, τοσοῦτοι μέντοι οὐκέτι· λυθέντος γὰρ τοῦ θεάτρον πρὸς τὰ οἰκεία ἕκαστος ἐπέιγεται. Εἶτα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἄριστα πολυτελῆ καὶ πολλὴ ἡ εὐωχία καὶ μεγάλη τῆς ἡμέρας ἡ λαμπρότης. Περὶ δειλὴν μεσημβρίαν πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις οὕτως. Ἐπειδὴν οὖν πάντα κενώσῃ καὶ μυρία χρυσίου τάλαντα, τότε λοιπὸν δεῖκνυται ἡ σποδὸς τῆς φωνῆς ταύτης καὶ ἡ τέφρα καὶ ἡ κόνις. Ὅταν γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοὺς λόγους ζητῆ καὶ τῆς δαπάνης τὴν ὑπερβολὴν ἐννοήσῃ, τότε ὀδύρεται. Ἔως μὲν γὰρ ἂν ἀπολαύῃ τῆς ἐπιθυμίας, καθάπερ ὑπὸ τινος μέθης τῆς κενοδοξίας ληφθεὶς καὶ ἑαυτὸν ἂν προσαναλώσειεν, οὐδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ζημίας λαβεῖν δύναται. Ἐπειδὴν δὲ οἴκοι γενόμενος, ἔνδον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δαίμονος τούτου, τὴν μὲν ὥραν ἀπελθοῦσαν ἴδῃ τῆς συνελεύσεως λυθείσης καὶ εἰς τὸ θέατρον ἰδῶν εὖρη κενὸν ἀνδρῶν ὃν καὶ οὐδένα οὐδὲν φθειγμένον, τὴν δὲ ζημίαν οὐκ ἐπὶ φαντασίας, ἀλλ' ἐπὶ χρημάτων ἤδη γεγενημένην, τηνικαῦτα αἰσθάνεται τῆς τέφρας. Ἄν δὲ καὶ πέρα τῆς οὐσίας ἀναλώσας δέηται καὶ ἀπὸ ποδῶν ἐξαρθεὶς ἐν μέσῃ ἐπαιτῆται τῇ ἀγορᾷ, εἶτα τῶν τότε προστάτην βοῶντων μηδεὶς παραγίνηται μηδὲ χεῖρα ὀρέγῃ, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνονται τοῖς γινομένοις—καὶ γὰρ καὶ τότε, ὅτε εὐφήμουν, καὶ τῶ φθόνῳ ἐδάκνοντο καὶ παραμυθίαν ἠγοῦντο τῶν οἰκείων κακῶν τὸ ἐκείνον, τὸν οὕτω γενόμενον λαμπρόν, πάντων ἀτιμότερον μέλλειν ἔσεσθαι—, ὅταν οὖν μηδεὶς παραγίνηται μηδὲ χεῖρα ὀρέγῃ, τί τούτων ἐλεεινότερον; Οὐχὶ μᾶλλον δακρύων ἄξιον; τί δὲ τούτων χαλεπότερον; Τάχα ἴστε τινὰ τοῦτο παθόντα μηδαμῶς; Καὶ εἴθε μὲν οὖν

χεῖρα μὴ ὤρεγον, ἀλλὰ καὶ τούναντίον, κατηγορίαις βάλλεται παρ' αὐτῶν τῶν ἐπαινεσάντων. «Διὰ τί γάρ», φησί, «μαινόμενος; Διὰ τί δόξης ἐραστής; Τίνος γὰρ ἔνεκεν πόρναις καὶ μίμοις ἐχαρίζετο;» Ἄνθρωπε ἀγνώμων, οὐχὶ σὺ ἐθαύμαζες; οὐχὶ σὺ ἐπήνεις; οὐχὶ σὺ αὐτὸν εἰς τοῦτο προηγάγου τοῖς κρότοις καὶ ταῖς εὐφημίαις; οὐχὶ Νεῖλον ἐκάλεις; οὐχὶ Ὠκεανόν; οὐχὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν εἰς τὰς εὐφημίας ἀνήλωσας τὰς ἐκείνου; Πόθεν οὖν ἐξαίφνης μεταβέβησαι; Καὶ ὅτε ἔλεεῖν δεῖ, τότε μάλιστα κατηγορεῖς ἐφ' οἷς καὶ ἐκρότεις πάλαι; Εἰ γὰρ ἐν οἷς κατηγοροῦμεν, ὅταν κολαζόμενον ἴδωμεν, οὐκ ἔσμεν οὕτω λίθινοι ὡς μὴ κατακαμφθῆναι, ὅταν ἐφ' οἷς καὶ ἐπηνέσαμεν ἴδωμεν κακόν τι πάσχοντα, οὐχὶ πολλῶ μᾶλλον κάμπτεσθαι ἐχρήν; Νῦν δὲ κατηγορεῖς ὅτε σε ἔτερπεν τῇ θεᾷ, ὅτε διημέρευες πάντα ἀφεις τὰ σαυτοῦ, τί μὴ κατηγορεῖς; Ὅρᾳς οἷα τὰ τοῦ διαβόλου; οἷοι τῆς κενοδοξίας οἱ καρποί; Ἐγὼ μὲν εἶπον τέφραν καὶ κόνιν· ὀρῶ δὲ οὐ τέφραν καὶ κόνιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πῦρ καὶ καπνόν· οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μηδὲν ἀπόνασθαι τὸ πρᾶγμα ἴσταται, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ κακοῖς περιβαλεῖν. Ἐπ' ἐκείνων δὲ ἂν εἴη τέφρα καὶ κόνις, ἐπὶ τῶν ἀναλίσκόντων μὲν πολλά, καρπουμένων δὲ οὐδέν· οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν ταῦτα πασχόντων ἄπερ ἄρτι διῆλθον. «Τί οὖν; φησίν, ὅταν διὰ τὰς λειτουργίας ἐκείνας τιμῶνται καὶ θαυμάζωνται παρὰ πολλῶν, ἄρα μικρὸς οὗτος ὁ καρπός;» Σφόδρα γε· οὐ γὰρ μεγάλη ἡ τιμὴ αὕτη, ἣν νῦν διῆλθον, τὸ καὶ σκώμμασι βάλλεσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι. «Τί δὲ πρὸς τοὺς τιμωμένους;» Οὐ γὰρ διὰ τὰς λειτουργίας ἐκεῖνοι τιμῶνται, ἀλλὰ διὰ τὸ προσδοκᾶν δαπανᾶσθαι πάλιν τῷ πλήθει.

Εἰ δὲ διὰ τὰ φθάσαντα, διὰ τί τῶν οὐκ ἐχόντων κατηγοροῦσιν; διὰ τί δὲ μὴδὲ προσίασιν, ἀλλὰ καὶ σκώπτουσιν ἀσώτους καὶ μιαρούς ἀνδρας ἀποκαλοῦντες; Εἶδες ὅτι μανία τίς ἐστὶν ἡ κενοδοξία; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἀφείσθω τὸ εἶδος, ἐνός που καὶ δευτέρου ὄν, ἐφ' ἑτερον δὲ ἔλθωμεν. Εἰ δὲ λέγοι τις· «Τί οὖν πρὸς τοὺς σύμμετρα δαπανωμένους ἐν ταῖς τῶν πόλεων τέρψεσιν; Εἶπέ μοι, παρακαλῶ, τί τὸ κέρδος; καὶ γὰρ καὶ παρ' ἐκείνοις ἐφήμερος ἡ δόξα καὶ ἡ βοή. Καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἂν ἔχοι, εἴ τις αὐτοῖς αἴρεσιν ἔδωκεν ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὰ χρήματα ἢ καὶ τὸ τρίτον ἢ καὶ τὸ πολλοστόν, καὶ μηδεμίαν ἀκηκοέναι τοιαύτην φωνήν, νομίζεις οὐχὶ μυριάκις ἂν εἴλοντο; Οἱ γὰρ ὑπὲρ ὀβολοῦ ἐνός μυρία ἀναισχυντοῦντες καὶ ἰταμευόμενοι, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν ὑπὲρ τοσοῦτων χρημάτων εἰκὴ κενουμένων; Ἐνταῦθά μοι πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν πιστοὺς ὁ λόγος ἐπέιγεται, οἱ τῷ Χριστῷ πενομένῳ καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀποροῦντι τροφῆς οὐδὲ τὸ τυχόν ὀρέγειν ἐθέλουσιν· καὶ ὅσα ἐκεῖνοι πόρναις καὶ μίμοις καὶ τοῖς ὀρχουμένοις παρέχουσιν ὑπὲρ μιᾶς φωνῆς, ταῦτα οὗτοι ὑπὲρ βασιλείας διηνεκοῦς οὐ διδύουσιν. Ἄλλ' ἐφ' ἑτερον ἔλθωμεν εἶδος κενοδοξίας· ποῖον δὴ τοῦτο; ὃ τῶν πολλῶν ἐστὶ καὶ οὐκέτι ἐνός καὶ δευτέρου· χαίρομεν ὅταν ἐπαινώμεθα καὶ ἐπὶ πράγμασιν ἐν οἷς οὐδὲν σύνισμεν ἑαυτοῖς οὐδὲ μικρόν. Καὶ ὁ πένης πάντα ποιεῖ ὥστε ἱμάτια περιθέσθαι καλά, δι' οὐδὲν ἑτερον ἄλλ' ὥστε δοξασθῆναι παρὰ τῶν πολλῶν· καὶ πολλάκις ἑαυτῷ διακονήσασθαι δυνάμενος οἰκέτην ὠνήσατο οὐ χρείας ἔνεκεν, ἀλλ' ὥστε μὴ δόξαι ἠτιμῶσθαι ἑαυτῷ διακονούμενος. Ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, τὸν πάντα χρόνον ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ὑπηρετούμενος ταῖς ἄλλου βούλει νῦν ὑπηρετεῖσθαι; Εἶτα, ἂν ἑτερον χρυσίον προσγένηται, καὶ σκεύη ἀργυρᾶ κτάται καὶ οἰκίαν λαμπράν. Τούτων οὐδὲν χρείας ἔνεκεν· εἰ γὰρ χρείας ἔνεκεν ταῦτα ἐγένετο, τὸ πλεόν ἂν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀπωλώλει καὶ διέφθαρτο.

Οἷόν τι λέγω· ἔστιν ἀναγκαῖα καὶ ὦν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔνι, οἷον ἡ τῆς γῆς φορὰ πρᾶγμα ἀναγκαῖόν ἐστιν, καὶ ταύτης μὴ φερούσης καρπὸν οὐκ ἔνι ζῆν· τὰ τῶν ἱματίων σκεπάσματα, ὄροφος καὶ τοῖχοι καὶ ὑποδήματα, ταῦτα τῶν ἀναγκαίων ἐστίν, τὰ μέντοι

ἄλλα ἅπαντα περιττά. Ἐπεὶ εἰ κάκεῖνα ἀναγκαῖα ἦν καὶ οὐκ ἦν ἀνθρώπῳ ἄνευ διακόνου ζῆν, ὡσπερ οὐκ ἔστι δυνατόν ἄνευ ἐκείνων ζῆν, τὸ πλέον ἂν ἀπωλώλει τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ τὸ πλέον τοὺς διακονουμένους οὐκ ἔχουσιν. Εἰ ἀναγκαῖον ἦν ἀργυροῖς σκεύεσι κεχρηῆσθαι καὶ ἄνευ τούτων ζῆν οὐκ ἦν, τὸ πλέον ἂν πάλιν διέφθαρτο τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ οὐδὲ ἄργυρος παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔστιν. Ἐὰν οὖν τις αὐτοῖς τοῖς κεκτημένοις τὸν ἄργυρον εἴπῃ· Τί δὴ ποτέ σοι τοῦτο βούλεται τὸ σκεῦος; εἰπέ τὴν αἰτίαν καὶ ποῖαν τὴν χρῆσιν παρέχεται», οὐδεμίαν <ἂν> ἄλλην ἔχει εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν τιμὴν. «Καὶ κέκτημαι ὥστε θαυμάζεσθαι καὶ μὴ καταφρονεῖσθαι, κρύπτω δὲ πάλιν, ὥστε μὴ φθονεῖσθαι καὶ ἐπηρεάζεσθαι.» Τί ταύτης τῆς ἀλογίας χειρόν γένοιτο' ἂν; εἰ διὰ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν τιμὴν ἔχεις, πᾶσιν ἐπιδείκνυσο, εἰ δὲ τὸν φθόνον δέδοικας, οὐδὲ ὄλως κεκτήσθαι καλόν. Εἴπω καὶ ἑτέραν ἀλογίαν; Πολλάκις τῶν ἀναγκαῖων τινὲς ἑαυτοὺς ἀποστερήσαντες καὶ λιμῶ φθειρόμενοι τούτων οὐκ ἀμελοῦσι τῶν σκευῶν. Κἂν ἐρωτήσης αὐτούς, «τὸ σχῆμά μου, φησίν, ἔχειν ὀφείλω». Ποῖον σχῆμα, ἄνθρωπε; οὐκ ἔστι τοῦτο σχῆμα ἀνθρώπου. Ἐπεὶ ἄρα ἀσχημοσύνην ἡσχημόνει μεγάλην ὁ δίκαιος Ἥλιος καὶ Ἐλισσαῖος καὶ Ἰωάννης· ἐπειδὴ τῷ μὲν τῆς μηλωτῆς πλέον οὐδὲν ἦν καὶ χήρας ἔχρηζε γυναικός, καὶ αὐτῆς πενιχρᾶς, καὶ ἐπαιτητικὸν ἔζη βίον πρὸς τὰ πρόθυρα τῆς γυναικὸς τῆς πενιχρᾶς ἐκείνης ἐρχόμενος καὶ τὰ τῶν ἐπαιτῶν φθειρόμενος ῥήματα. Ἠσχημόνει δὲ ἄρα καὶ Ἐλισσαῖος αὐτὸς ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς ἐστιώμενος. Ἠσχημόνει δὲ καὶ Ἰωάννης οὐδὲ ἰμάτιον ἔχων, οὐδὲ ἄρτον ἕνα. Μία μόνον ἔστιν ἀσχημοσύνη, τὸ πολλὰ κεκτηῆσθαι, καὶ μεγάλη ὄντως ἀσχημοσύνη.

Ἐπιθυμία γὰρ δόξαν λαμβάνει τις, μαλακίας, βλακειάς καὶ τύφου, κενοδοξίας, θηριωδίας. Οὐκ ἔστι σχῆμα τὸ καλὰ φορεῖν ἰμάτια, ἀλλὰ σχῆμά ἐστι τὸ καλὰ περικεῖσθαι πράξεις. Καὶ ἀκούω πολλῶν ἐπὶ τούτῳ θαυματομένων. «Ὁ δεῖνα, φησίν, ἔχει τὸ σχῆμα αὐτοῦ· ἢ κλίνη ἐξεστρωμένη ἔστιν καὶ σκευὴ χαλκᾶ ἔχει πολλά· οἰκοδεσπότης ἀνθρώπος ἔστιν.» «Καὶ τί ἡμῖν ἐγκαλεῖς, φησίν, τοῖς ταῦτα κεκτημένοις, δέον τοῖς τὰ πλείονα ἔχουσιν ἐγκαλεῖν;» Δι' ὑμῶν πολλῶ μᾶλλον ἐκείνων κατηγορῶ· εἰ γὰρ οὐκ ἀφήμι αἰτίας τοὺς τὰ ὀλίγα ἔχοντας, πολλῶ μᾶλλον τοὺς τὰ πλείονα κεκτημένους. Σχῆμά ἐστιν οὐχὶ οἰκίας λαμπρότης, οὐδὲ ἐπιβλημάτων πολυτέλεια, οὐδὲ στιβάς ἐξεστρωμένη, οὐδὲ κλίνη κεκαλλωπισμένη, οὐδὲ οἰκετῶν πλήθος. Πάντα γὰρ ταῦτα ἡμῶν ἐκτός καὶ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Τὰ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐπιείκεια, ὑπεροψία χρημάτων, ὑπεροψία δόξης, τὸ καταγελαῖν τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς, τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, τὸ τὴν πενίαν ἀσπάζεσθαι, τὸ τὴν φύσιν ὑπερβαίνειν τῇ τοῦ βίου ἀρετῇ· τοῦτο εὐσχημοσύνη, τοῦτο δόξα, τοῦτο τιμὴ. Τὸ δὲ αἴτιον πάντων τῶν κακῶν ἐξ ἀρχῆς τοῦτο γίνεται, καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Τὸ παιδίον εὐθέως ἐτέχθη· πάντα μηχανᾶται ὁ πατήρ οὐχ ὅπως αὐτοῦ τὸν βίον ῥυθμίσειεν, ἀλλ' ὅπως αὐτὸ καλλωπίσειεν καὶ χρυσοῖς καὶ ἰματίοις περιβάλοι. Τί δὴ ποτε τοῦτο ποιεῖς, ἄνθρωπε; Ἔστω, αὐτὸς ταῦτα περικεῖσαι· τί καὶ τὸ παιδίον, τὸ οὐδέπω τῆς μανίας ταύτης πείραν λαβόν, παιδεύεις ἐν τούτοις; Τίνος ἔνεκεν περιτιθεῖς κόσμον περὶ τὸν τράχηλον; Παιδαγωγοῦ χρεῖα ἀκριβοῦς, ὥστε ῥυθμίζειν τὸν παῖδα, χρυσοῦ δὲ οὐκέτι. Καὶ κόμην δὲ ὀπισθεν ἀφίεις εἰς κόρης σχῆμα εὐθέως ἐκθηλύνων τὸν παῖδα καὶ τὸ τῆς φύσεως στερρόν μαλάσσων, ἐξ ἀρχῆς αὐτῶ χρημάτων ἔρωτα περιττὸν ἐντιθεῖς καὶ πείθων περὶ τὰ ἀνόνητα ἐπτοῆσθαι. Τί κατασκευάζεις αὐτῷ μείζονα τὴν ἐπιβουλήν; τί περὶ τὰ σωματικά ποιεῖς ἐπτοῆσθαι; «Ἄνῆρ, φησίν, ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐτῷ ἔστιν.» Οὐ βούλεται ἡ φύσις· οὐκ ἐπέτρεψεν τοῦτο ὁ Θεός· τὸ πρᾶγμα κεκώλυται· ἑλληνικῆς ἔστι δεισιδαιμονίας ἔργον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ὠτων ἐξαρτῶσι χρυσία· εἴθε μηδὲ κόραι τούτων ἀπήλαυον, ὑμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς

ἄρρενας ἄγετε τὴν λύμην. Τάχα πολλοὶ γελῶσιν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ὡς μικρῶν ὄντων τούτων. Οὐκ ἔστι μικρά, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγάλα. Κόρη ἐν τῷ θαλάμῳ τῷ μητρικῷ παιδευθεῖσα πρὸς κόσμον ἐπτοῆσθαι γυναικεῖον, ἐπειδὴν ἐξέλθη τὴν πατρῶν οἰκίαν, δυσχερὴς ἔσται καὶ χαλεπὴ τῷ νυμφίῳ καὶ τῶν τοὺς φόρους ἀπαιτούντων φορτικωτέρα. Εἶπον καὶ ἤδη πρὸς ὑμᾶς ὅτι ἐκεῖθεν ἡ κακία δυσανάσπαστος γίνεται, ὅτι οὐδεὶς τῶν παίδων προνοεῖ, ὅτι οὐδεὶς περὶ παρθενίας αὐτοῖς διαλέγεται, οὐδεὶς περὶ σωφροσύνης, οὐδεὶς περὶ ὑπεροψίας χρημάτων καὶ δόξης, οὐδεὶς ταῦτα τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς παρηγγελμένα. Ὅταν τοίνυν ἐκ πρώτης ἡλικίας διδασκάλων ἀπορήσωσιν οἱ παῖδες, τί ἔσονται; Εἰ γὰρ ἐκ κοιλίας τρεφόμενοι τινες καὶ ἕως γήρως παιδευόμενοι οὐπω κατορθοῦσιν, οἱ ἐκ προοιμίῳ τῆς ζωῆς αὐτῶν τούτοις συνεπιζόμενοι τοῖς ἀκούσμασιν τί οὐκ ἂν ἐργάζωνται δεινόν; Νῦν δὲ ὅπως μὲν τέχνας καὶ γράμματα καὶ λόγους τοὺς αὐτῶν παῖδας παιδεύσειεν, ἅπασαν ἕκαστος ποιεῖται σπουδὴν, ὅπως δὲ τὴν ψυχὴν ἀσκηθεῖν, τούτου οὐκέτι οὐδεὶς λόγον ἔχει τινά.

Οὐ παύομαι παρακαλῶν ὑμᾶς καὶ ἀντιβोलῶν, ὥστε πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τέως ὑμῶν ῥυθμίζω τὸν παῖδα. Εἰ γὰρ φεῖδη τοῦ παιδός, δεῖξον ἀπὸ τούτου ἄλλως δὲ καὶ μισθὸν ἔχεις. Ἄκουε γὰρ τοῦ Παύλου λέγοντος· «... ἐὰν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.» Καὶ εἰ σὺ μυρία σαυτῷ συνοιδας κακά, ἀλλ' ὅμως ἐπινόησον παραμυθίαν τινὰ τοῖς σοῖς κακοῖς. Θρέψον ἀθλητὴν τῷ Χριστῷ. Οὐ τοῦτο λέγω ὅτι γάμου ἀπάγαγε καὶ εἰς τὰς ἐρημίας ἀπόστειλον καὶ τὸν τῶν μοναχῶν παρασκευάσον ἐλέσθαι βίον· οὐ τοῦτο λέγω. Βούλομαι μὲν τοῦτο καὶ πάντας ἠυχόμεν καταδέξασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ φορτικὸν εἶναι δοκεῖ, οὐκ ἀναγκάζω. Θρέψον ἀθλητὴν τῷ Χριστῷ καὶ ἐν κόσμῳ ὄντα δίδαξον εὐλαβῆ ἐκ πρώτης ἡλικίας. Ἄν εἰς ἀπαλὴν οὖσαν ἔτι τὴν ψυχὴν ἐντυπωθῇ τὰ καλὰ διδάγματα, οὐδεὶς αὐτὰ ἐξελεῖν δυνησεται, ὅταν σκληρὰ γένηται ὡς τύπος, ὥσπερ καὶ κηρός. Ἔχεις αὐτὸν ἔτι τρέμοντα καὶ φοβούμενον καὶ δεδοικότα καὶ ὄψιν καὶ ῥῆμα καὶ πᾶν ὅτιοῦν· κέχηρησεν τῇ ἀρχῇ εἰς δέον. Σὺ πρῶτος ἀπολαύεις τῶν ἀγαθῶν, ἐὰν υἱὸν ἔχῃς καλὸν καὶ τότε ὁ Θεός· σαυτῷ κάμνεις. Λέγονται οἱ μαργαρίται, ὅταν εὐθέως ληφθῶσιν, ὕδωρ εἶναι. Ἄν μὲν οὖν ἔμπειρος ἢ ὁ δεχόμενος, ἐπὶ τῆς χειρὸς θείας τὴν σταγόνα ἐκείνην καὶ τὴν χεῖρα διακινήσας δεχόμενος ὑπὲρ τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ θέναντος καὶ περιστρέφω εἰς ἀκρίβειαν ἀποτορνεύει καὶ ποιεῖ σφόδρα στρογγύλον. Ἐπειδὴν δὲ τύχη τυπωθῆναι, οὐκέτι κύριός ἐστι διατυπῶσαι. Τὸ μὲν γὰρ ἀπαλὸν πρὸς πᾶν ἐπιτήδειόν ἐστι τὴν ἕξιν τὴν οἰκίαν οὐδέπω πεπηγυῖαν ἔχον· διόπερ εὐκόλως πρὸς πάντα ἔλκεται· τὸ δὲ σκληρὸν ὥσπερ ἀπολαβὸν τινὰ διάθεσιν τὴν σκληρότητα οὐκ εὐκόλως αὐτῆς ἐξίσταται, οὐδὲ πρὸς ἑτέραν μετοικίζεται διάθεσιν. Ἐκαστος τοίνυν ὑμῶν τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων, καθάπερ τοὺς ζωγράφους ὀρώμεν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἀγάλματα μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἐξασκοῦντας, οὕτω τῶν θαυμαστῶν τούτων ἀγαλμάτων ἐπιμελώμεθα. Προθέντες γὰρ οἱ ζωγράφοι τὸν πίνακα καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὸν ἐπιχρῖοῦσι πρὸς τὸ δέον. Οἱ δὲ λιθοξόοι τῶν λίθων καὶ αὐτοὶ τὸ αὐτὸ πράττουσιν, τὸ μὲν περιττὸν περιαιροῦντες, τὸ δὲ ἐνδέον προστιθέντες. Οὕτω δὲ καὶ ὑμεῖς· καθάπερ ἀγαλμάτων τινῶν κατασκευασταί, πρὸς τοῦτο τὴν σχολὴν ἅπασαν ἔχετε τὰ θαυμαστά ἀγάλματα τῷ Θεῷ κατασκευάζοντες· καὶ τὸ μὲν περιττὸν ἐξαιρεῖτε, τὸ δὲ ἐνδέον προστίθετε· καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὰ περισκοπεῖτε τὴν ἡμέραν, ποῖον ἀπὸ φύσεως ἔχει πλεονέκτημα, ὥστε αὐτὸ αὔξειν, ποῖον ἀπὸ φύσεως ἐλάττωμα, ὥστε αὐτὸ περιαιρεῖν. Καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξορίζετε τὸν τῆς ἀκολασίας λόγον· οὗτος γὰρ μάλιστα ὁ ἔρωσ ἐνοχλεῖ ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς. Μᾶλλον δὲ πρὶν ἢ εἰς τὴν πεῖραν ταύτης ἐλθεῖν

δίδαξον αὐτὸν νήφειν, ἐγρηγορέναι, εἰς προσευχὰς ἀγρυπνεῖν, πάντα καὶ λέγοντα καὶ ποιοῦντα τὴν σφραγίδα ἐπιτίθεσθαι.

Νόμισον εἶναι βασιλεὺς πόλιν ἔχων ὑπήκοον τὴν τοῦ παιδὸς ψυχὴν· πόλις γάρ ἐστιν ὄντως ἡ ψυχὴ. Καὶ καθάπερ ἐν τῇ πόλει οἱ μὲν κλέπτουσιν, οἱ δὲ δικαιοπραγοῦσιν, οἱ δὲ ἐργάζονται, οἱ δὲ ἀπλῶς ὡς ἔτυχεν ἅπαντα πράττουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ διάνοια καὶ λογισμοί· οἱ μὲν στρατεύονται κατὰ τῶν ἀδικούντων, οἷόν εἰσιν ἐν πόλει οἱ στρατιῶται· οἱ δὲ τοῦ παντὸς προνοοῦσιν, καὶ σώματος καὶ οἰκίας, οἷόν εἰσιν οἱ πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ δὲ ἐπιτάττουσιν, οἷόν εἰσιν οἱ ἄρχοντες· καὶ οἱ μὲν ἀσελγῆ διηγοῦνται, οἷόν εἰσιν οἱ ἀκόλαστοι· οἱ δὲ σεμνά, οἷόν εἰσιν οἱ σώφρονες· καὶ οἱ μὲν εἰσιν ἐκτεθλυμένοι, οἷόν εἰσιν αἱ γυναῖκες παρ' ἡμῖν· οἱ δὲ ἀνοητότερον διαλέγονται, οἷόν οἱ παῖδες· καὶ οἱ μὲν ὡς δοῦλοι ἐπιτάττουσιν, ὅπερ εἰσιν οἱ οἰκέται· οἱ δὲ εὐγενεῖς, ὅπερ εἰσιν οἱ ἐλεύθεροι. Δεῖ τοίνυν νόμων ἡμῖν, ὥστε τοὺς μὲν πονηροὺς ἐξορίζειν, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἐγκρίνειν καὶ μὴ ἔαν κατεξανίστασθαι τῶν ἀγαθῶν τοὺς πονηροὺς. Καθάπερ γὰρ ἐν πόλει ἂν νόμους τις θῆ πολλὴν τοῖς κλέπταις τὴν ἄδειαν δίδοντας, τὸ πᾶν ἀνέτρεψεν· κἂν οἱ στρατιῶται μὴ εἰς δέον κέχρηται τῷ θυμῷ, τὸ πᾶν ἐλυμήναντο· καὶ ἔαν τὴν οἰκίαν τάξιν ἕκαστος καταλιπὼν τὴν ἐτέρου μεταδιώκη, τῇ πλεονεξίᾳ τὴν εὐταξίαν διέφθειρεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Πόλις τοίνυν ἐστὶν ἡ τοῦ παιδὸς ψυχὴ, πόλις ἄρτι κτισθεῖσα καὶ κατασκευασθεῖσα, πόλις ξένους ἔχουσα πολίτας, οὕτω οὐδενὸς ἐμπείρους. Τοὺς δὲ τοιούτους μάλιστα εὐκόλον ῥυθμίζειν. Οἱ μὲν γὰρ κακῆ πολιτεία συντραφέντες, οἷοί περ εἰσιν οἱ γέροντες, δυσκόλως ἂν μεταθοῖντο, οὐ μὴν ἀδυνατῶς· ἔνεστι γὰρ κάκεινους μεταστραφῆναι, ἔαν θέλωσιν· οἱ δὲ παντὸς ἄπειροι εὐκόλως ἂν δέξοιντο τοὺς παρὰ σοῦ νόμους. Τίθει τοίνυν νόμους τῇ πόλει ταύτῃ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει πολιτευομένοις φοβεροὺς καὶ σφοδροὺς καὶ τῶν παραβαινομένων γενοῦ προστάτης· οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ τιθέναι νόμους, ἂν μὴ καὶ ἡ ἐκδίκησις ἔποιτο. Τίθει τοίνυν νόμους καὶ πρόσεχε ἀκριβῶς· ὑπὲρ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἡμῖν ἡ νομοθεσία καὶ πόλιν κτίζομεν σήμερον.

Ἔστωσαν οὖν οἱ μὲν περίβολοι καὶ πύλαι <αἰ> τέσσαρες αἰσθήσεις· τὸ λοιπὸν ἅπαν σῶμα ὡσπερ τεῖχος ἔστω, πύλαι δὲ αὐτῷ οἱ ὀφθαλμοί, ἡ γλῶσσα, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, εἰ βούλει καὶ ἡ ἀφή· διὰ γὰρ τῶν πυλῶν τούτων καὶ εἰσίασι καὶ ἐξέρχονται οἱ τῆς πόλεως ταύτης πολῖται· τουτέστιν οἱ λογισμοὶ διὰ τῶν πυλῶν τούτων καὶ φθείρονται καὶ κατορθοῦνται. Φέρε οὖν πρῶτον ἐπὶ τὴν πύλην ἔλθωμεν τὴν ἀπὸ τῆς γλώσσης, ἐπειδὴ ἡ μάλιστα χρηματίζουσα αὕτη ἐστίν, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων κατασκευάσωμεν αὐτῇ τέως θύρας καὶ μοχλοὺς μὴ ἀπὸ ξύλων μηδὲ ἀπὸ σιδήρου, ἀλλ' ἀπὸ χρυσοῦ. Χρυσὴ γὰρ ὄντως ἐστὶν ἡ πόλις ἡ οὕτω κατασκευαζομένη. Οὐ γὰρ ἄνθρωπός τις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων βασιλεὺς ταύτην μέλλει τὴν πόλιν οἰκεῖν, ἔαν κατασκευασθῆ. Καὶ τοῦ λόγου προϊόντος ὄψεσθε, ὅπου καὶ τὰ βασιλεία αὐτῷ τάττομεν. Κατασκευάσωμεν οὖν αὐτῇ θύρας καὶ μοχλοὺς ἀπὸ χρυσοῦ, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὁ προφήτης φησὶν· «Τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου· ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν.» Διδάσκωμεν ταῦτα διὰ παντὸς ἐν τοῖς χεῖλεσι στρέφεσθαι, καὶ ἐν τοῖς περιπάτοις, μὴ ἀπλῶς μηδὲ παρέργως μηδὲ σπανιάκις, ἀλλὰ διηλεκτῶς. Οὐ λεπίδας χρυσοῦ μόνον ἐπικεῖσθαι δεῖ ταῖς θύραις, ἀλλ' ὅλας δι' ὅλου ἀπὸ χρυσοῦ κατεσκευάσθαι παχείας καὶ ναστάς, καὶ λίθους ἔχειν τιμίους ἀντὶ λίθων προσπεπηγόντων ἔξωθεν. Μοχλὸς δὲ ἔστω τῶν θυρῶν τούτων ὁ τοῦ Κυρίου σταυρός, ὅλος δι' ὅλων ἀπὸ λίθων κατεσκευασμένος τιμίων καὶ διὰ μέσων βεβλημένος τῶν θυρῶν πλάγιος. Ὅταν δὲ τὰς θύρας οὕτω παχείας κατασκευάσωμεν καὶ χρυσᾶς καὶ τὸν

μοχλὸν ἐπιθῶμεν, ἀξίους καὶ τοὺς πολίτας κατασκευάσωμεν· ποίους δὴ τούτους; ῥήματα παιδεύοντες τὸ παιδίον φθέγγεσθαι σεμνὰ καὶ εὐσεβῆ. Καὶ ξηνηλασίαν ποιῶμεν πολλήν, ὥστε μὴ μιγάδας τινὰς καὶ φθόρους ἀνθρώπους ἐπεισιέναι τοῖς πολίταις τούτοις· τοὺς ὑβριστικούς, τοὺς λοιδόρους, τοὺς ἀνοήτους, τοὺς αἰσχροὺς, τοὺς βιωτικούς, τοὺς κοσμικούς, πάντας ἐξελάσωμεν. Καὶ μηδεὶς διὰ τούτων βαδιζέτω τῶν πυλῶν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μόνος.

Καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν ἔστω ἀνεωγμένη αὕτη ἡ πύλη, ἵνα καὶ περὶ αὐτῆς λέγηται· «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.» Καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· «Εἴ τις ἀγαθὸς λόγος πρὸς οἰκοδομήν, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν.» Εὐχαριστία ἔστωσαν οἱ λόγοι, ὕμνοι σεμνοί· περὶ Θεοῦ διαλεγέσθωσαν αἰεὶ, περὶ φιλοσοφίας τῆς ἄνω. Πῶς οὖν ἔσται τοῦτο; καὶ πόθεν αὐτοὺς παιδεύσομεν; Ἄν σφοδροὶ κριταὶ τῶν γινομένων ὦμεν· καὶ γὰρ τῷ παιδί πολλὴ ἡ εὐκολία. Πῶς; οὐχ ὑπὲρ χρημάτων μάχεται, οὐχ ὑπὲρ δόξης· ἔτι παιδίον ἐστίν· οὐχ ὑπὲρ γυναικός, οὐχ ὑπὲρ παίδων, οὐχ ὑπὲρ οἰκίας. Ὡστε ποίαν ἂν ἔχοι ὕβρεως καὶ βλασφημίας τὴν αἰτίαν; πρὸς ὁμηλικας ὁ ἀγὼν ἅπας αὐτῷ. Θεὸς νόμον εὐθέως, μηδένα ὑβρίζειν, μηδένα βλασφημεῖν, μὴ ὀμνῦναι, ἄμαχον εἶναι. Κἂν ἴδῃς τὸν νόμον παραβαινόμενον, κόλασον, ποτὲ μὲν ὄψει σφοδρᾶ, ποτὲ δὲ λόγοις δακεῖν δυναμένοις, ποτὲ δὲ ὄνειδισμοῖς· ποτὲ δὲ κολάκευσον καὶ ἐπαγγέλλου. Πληγὰς δὲ μὴ συνεχῶς, μηδὲ ἐθίσης αὐτὸν οὕτω παιδεύεσθαι· ἂν γὰρ μάθῃ παιδεύεσθαι συνεχῶς, καὶ καταφρονεῖν μαθήσεται· μαθῶν δὲ καταφρονεῖν τὰ πάντα ἀνέτρεψεν. Ἄλλὰ φοβείσθω μὲν αἰεὶ πληγὰς, μὴ λαμβανέτω δὲ· καὶ ἐπισειέσθω μὲν τὸ σκῦτος, μὴ καταφερέσθω δέ. Καὶ ἀπειλαὶ προχωρεῖτωσαν μὴ εἰς ἔργον· τοῦτο δὲ μὴ ἔστω δῆλον, ὅτι μέχρις ἀπειλῶν ἐστὶ τὰ ῥήματα· ἀπειλὴ γὰρ τότε καλόν, ὅταν πιστεύηται, ὅτι εἰς ἔργον ἔλθῃ· ἐπεὶ ἐὰν τὴν οἰκονομίαν ὁ ἡμαρτηκῶς μάθῃ, καταφρονήσει. Ἄλλὰ προσδοκάτω μὲν παιδεύεσθαι, μὴ παιδεύεσθω δέ, ἵνα μὴ σβεννύηται ὁ φόβος, ἀλλ' ἵνα μένη καθάπερ πῦρ ἐνακμάζον καὶ πάσας πάντοθεν ἀνέλκον τὰς ἀκάνθας ἢ καθάπερ μάκελλα ὀξεῖα καὶ βαθεῖα εἰς αὐτὸ σκάπτουσα τὸ βάθος. Ὅταν μέντοι ἴδῃς ἀπὸ τοῦ φόβου κερδάναντα, ἄνες· δεῖ γὰρ τινος φύσει τῆ ἡμετέρα καὶ ἀνέσεως. Δίδαξον αὐτὸν ἐπεικῆ εἶναι καὶ φιλόανθρωπον. Κἂν ἀκόλουθον ἴδῃς ὑβριζόμενον, μὴ περιιδῆς, ἀλλὰ κόλασον τὸν ἐλεύθερον. Ὁ γὰρ εἰδὼς ὅτι οὐδὲ τὸν οἰκέτην ἐξέσται ὑβρίζειν τὸν ἑαυτοῦ, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἐλεύθερον καὶ ὁμότιμον οὐ βλασφημήσει οὐδὲ λοιδορήσεται. Ἀπὸ κακίας τὸ στόμα ἀπόρραψον. Ἄν ἴδῃς διαβάλλοντά τινα, ἐπιστόμισον καὶ τὴν γλῶτταν κατὰ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν αὐτοῦ μετάστησον. Ταῦτα καὶ τῇ μητρὶ παραίνει διαλέγεσθαι τῷ παιδί καὶ τῷ παιδαγωγῷ καὶ τῷ ἀκολουθῷ, ὥστε πάντας ὁμοῦ φύλακας εἶναι καὶ παρατηρεῖν μηδένα προπηδᾶν τῶν λογισμῶν ἐκείνων τῶν πονηρῶν ἀπὸ τοῦ παιδίου καὶ τοῦ στόματος ἐκείνου καὶ τῶν θυρῶν τῶν χρυσῶν. Καὶ μὴ μοι νομίσης πολλοῦ τὸ πρᾶγμα δεῖσθαι καιροῦ. Ἄν παρὰ τὴν ἀρχὴν σφοδρῶς ἐπιθῇ καὶ ἀπειλήσης καὶ τοσοῦτους ἐπιστήσης φύλακας, δύο μῆνες ἀρκοῦσι, καὶ τὸ πᾶν κατάρθεται καὶ τὸ πρᾶγμα εἰς φύσεως βεβαιότητα καθίσταται. Αὕτη μὲν οὖν ἡ πύλη οὕτως ἀξία γένοιτ' ἂν τοῦ Κυρίου, ὅταν μήτε αἰσχροῦς, μήτε εὐτραπελία, μήτε ἀνόητον, μήτε ἄλλο μηδὲν φθέγγηται, ἀλλὰ πάντα τὰ τῷ Δεσπότη πρέποντα.

Εἰ γὰρ οἱ τὴν σωματικὴν στρατείαν παιδεύοντες τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εὐθέως τοὺς στρατευομένους καὶ τοξεύειν διδάσκουσι καὶ χλανίδα ἀμφιέννυσθαι καὶ ἵππον ἀναβαίνειν καὶ οὐδὲν ἢ ἡλικία κώλυμα γίνεται, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἄνω στρατευομένους τὸν κόσμον ἅπαντα περιτίθεσθαι χρὴ τοῦτον τὸν βασιλικόν.

Μανθανέτω τοίνυν τῷ Θεῷ ψάλλειν, ἵνα μὴ σχολάζῃ αἰσχροῖς ῥῥαῖς καὶ διηγήμασιν ἀκαίροις. Καὶ αὕτη μὲν ἡ πύλη οὕτως ἀσφαλιζέσθω καὶ οἱ πολῖται καταλεγέσθωσαν ἐκεῖνοι· τοὺς δὲ ἄλλους ἔνδον θανατῶμεν, καθάπερ αἱ μέλισσαι τοὺς κηφήνας, μὴ ἔωντες ἔξω προχωρεῖν μηδὲ βομβεῖν. Ἴωμεν δὴ καὶ ἐφ' ἐτέραν πύλην· ποίαν δὴ ταύτην; τὴν ἐγγὺς αὐτῆς κειμένην καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὴν συγγένειαν ἔχουσαν, τὴν ἀκοὴν λέγω. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἔσωθεν ἐξιόντας ἔχει τοὺς πολίτας, καὶ οὐδεὶς δι' ἐκείνης εἰσέρχεται, αὕτη δὲ ἔξωθεν εἰσιόντας, καὶ οὐδεὶς δι' αὐτῆς ἐξέρχεται. Πολλὴν τοίνυν ἔχει τὴν συγγένειαν αὕτη πρὸς ἐκείνην· ἂν γὰρ μηδένα τῶν φθόρων καὶ διεφθαρμένων συγχωρῆ τῶν οὐδῶν ἐπιβαίνειν τῶν αὐτῆς, οὐ πολλὴν παρέχει τῷ στόματι τὴν δυσκολίαν· ὁ γὰρ μὴ ἀκούων αἰσchrά μηδὲ πονηρὰ οὐδὲ φθέγγεται αἰσchrά· ὡς ἂν αὕτη ἀναπεπταμένη πᾶσιν ἦ, ἐκείνη λυμανεῖται καὶ τοῖς ἔνδον πᾶσι ποιήσει θόρυβον. Καὶ τάχα περὶ ταύτης προτέρας ἐχρῆν ἅπαντα εἰπεῖν καὶ προτέραν ἀποφράξαι τὴν εἴσοδον. Μηδὲν οὖν ἄτοπον ἀκουέτωσαν οἱ παῖδες μήτε παρὰ οἰκετῶν μήτε παρὰ παιδαγωγοῦ μήτε παρὰ τροφῶν. Ἀλλὰ καθάπερ τὰ φυτὰ τότε μάλιστα πολλῆς χρεῖαν ἔχει τῆς ἐπιμελείας, ὅταν ἀπαλὰ ἦ, οὕτω καὶ οἱ παῖδες· ὥστε τροφῶν προνοῶμεν ἀγαθῶν, ἵνα αὐτοῖς ἐκ κρηπίδος καλὸς θεμέλιος βάλληται καὶ μηδὲν ὄλως ἐξ ἀρχῆς παραδέχωνται πονηρόν. Μὴ τοίνυν, μηδὲ μύθους ἀκουέτωσαν ληρώδεις καὶ γραῶδεις. «Ὁ δεῖνα, φησί, τὸν δεῖνα ἐφίλησεν.» «Ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς καὶ ἡ μικροτέρα θυγάτηρ τότε ἐποίησαν.» Μηδὲν τούτων ἀκουέτωσαν· ἀλλ' ἀκουέτωσαν ἕτερα χωρὶς πάσης περιόδου μετὰ πολλῆς τῆς ἀπλότητος. Δυνατὸν γὰρ καὶ παρὰ παίδων καὶ παρὰ ἀκολούθων· μὴ πάντων· μηδὲ γὰρ πᾶσιν ἐξέστω τοῖς οἰκέταις ἀναμίγνυσθαι, ἀλλ' ἔστωσαν φανεροί, ὡς περ ἀγάλματι προσιόντες φανεροί, οἱ συναντιλαμβανόμενοι τῆς τέχνης ἡμῖν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν οἰκοδόμοι ἦμεν καὶ ἄρχοντι οἰκίαν ἐκτίζομεν, μὴ πάντας ἀπλῶς τοὺς οἰκέτας ἡμῖν ἔαν προσιέναι τῇ οἰκοδομίᾳ, νῦν δὲ τῷ βασιλεῖ τῷ ἐπουρανίῳ πόλιν κτίζοντες καὶ πολίτας πᾶσιν ἐπιτρέπουν τὸ ἔργον; Ἀλλ' ὅσοι τῶν οἰκετῶν χρήσιμοι συναντιλαβέσθαι· εἰ δὲ μηδεὶς ἐστίν, ἐλευθέρων μισθῷ ζήτησον, ἄνδρα ἐνάρετον, κάκεινῳ μάλιστα τὸ πᾶν ἐπίτρεψον, ὥστε συναντιλαβέσθαι τοῦ ἔργου. Μὴ τοίνυν ἀκουέτωσαν μύθους τοιούτους. Ἀλλ' ὅταν τῶν πόνων ἀνιῆται τῶν ἀπὸ τῶν μαθημάτων–φιλεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῖς παλαιοῖς ἐνδιατρίβειν διηγήμασιν–, λέγε πρὸς αὐτόν, πάσης αὐτὸν παιδείας ἀπάγων· φιλόσοφον γὰρ τρέφεις καὶ ἀθλητὴν καὶ πολίτην τῶν οὐρανῶν· λέγε τοίνυν πρὸς αὐτόν καὶ διηγοῦ ὅτι «Ἦσαν παρὰ τὴν ἀρχὴν δύο τινὲς παῖδες πατρὸς ἑνός, ἀδελφοὶ δύο.» Εἶτα διαστήσας ἐπάγαγε· «Καὶ τῆς αὐτῆς ἐξελθόντες γαστρός. Καὶ ὁ μὲν ἦν πρεσβύτερος, ὁ δὲ νεώτερος. Καὶ ὁ μὲν ἦν γεωργός, ὁ πρεσβύτερος, ὁ δὲ ποιμὴν, ὁ νεώτερος. Κάκεινος μὲν ἐξῆγε τὰ ποίμνια ἐπὶ νάπας καὶ λίμνας.» Καὶ καταγλύκαινε τὰ διηγήματα, ὥστε τινὰ εἶναι τῷ παιδί καὶ τερπνότητα καὶ μὴ ἀποκάμνειν αὐτῷ τὴν ψυχὴν. «Ὁ δὲ ἔσπειρεν καὶ ἐφύτευεν. Ἔδοξεν δὴ ποτε τούτοις τιμῆσαι τὸν Θεόν. Καὶ ὁ μὲν ποιμὴν τὰ πρωτεῖα τῶν ποιμνίων λαβὼν προσήνεγκε τῷ Θεῷ.» Οὐ πολλῷ μᾶλλον ἀντὶ τῶν χρυσομάλλων προβάτων καὶ τῆς τερατείας ἐκείνης ταῦτα διηγεῖσθαι καλόν; Εἶτα αὐτόν καὶ διανάστησον–ἔχει γὰρ τι καὶ ἡ διήγησις–μηδὲν ψευδὲς ἐπιφέρων, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς. «Ἐπειδὴ γὰρ προσήνεγκεν τῷ Θεῷ τὰ πρωτεῖα, εὐθέως κατηνέχθη πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντα ἀνήρπασεν εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον.

Ὁ μέντοι πρεσβύτερος οὐχ οὕτως ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέρχεται καὶ ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦ τὰ πρωτεῖα ἑαυτῷ ταμιευσάμενος προσήνεγκε τῷ Θεῷ τὰ δευτερεῖα. Καὶ οὐδὲ προσέσχεν αὐτοῖς ὁ Θεός, ἀλλ' ἀπεστράφη καὶ ἀφήκεν αὐτὰ μένειν ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖνα

δὲ ἄνω ἐδέξατο πρὸς ἑαυτόν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεστῶτων τοῖς χωρίοις γίνεται, τὸν μὲν τιμᾶ τῶν προσφερόντων καὶ ἔνδον δέχεται ὁ δεσπότης, ἕτερον δὲ ἀφήσιν ἕξω ἐστάναι· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. Τί δὴ οὖν μετὰ τοῦτο γίνεται; Ἐλυπεῖτο ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ὡς ἀτιμασθεῖς καὶ παρευδοκιμηθεῖς, καὶ ἦν σκυθρωπός. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «Διὰ τί λελύπησαι; Οὐκ ἤδεις ὅτι Θεῶ προσφέρεις; Διὰ τί με ὕβρισας; Τί ἔχων ἐγκαλεῖς; Τίνος ἕνεκεν τὰ δευτερεῖά μοι προσήνεγκας;» Εἰ δὲ δοκεῖ καὶ ἀφελέστερον κεχρησθαι τῇ γλώττῃ, ἐρεῖς ὅτι «Ἐκεῖνος οὐδὲν ἔχων εἶπειν ἠσύχασεν», μᾶλλον δὲ εἰσήγησεν. «Μετὰ ταῦτα ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν μικρότερον λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἐξέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον.» Καὶ λαβὼν αὐτὸν δόλω ἀνείλεν ὁ μεῖζων ἐκεῖνος. Καὶ ἐνόμιζεν ὅτι λανθάνει τὸν Θεόν. Ἔρχεται πρὸς αὐτόν ὁ Θεὸς καὶ λέγει αὐτῷ· «Ποῦ ἐστὶν ὁ ἀδελφός σου;» Λέγει ἐκεῖνος· «Οὐκ οἶδα· μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου;» Λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεός· «Ἴδου τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς γῆς βοᾷ πρὸς με.» Παρακαθεζέσθω δὲ καὶ ἡ μήτηρ πλαττομένης οὕτω τῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου τοῖς τοιούτοις διηγήμασιν, ἵνα καὶ αὐτὴ συναντιλαμβάνηται καὶ ἐπαινῇ τὰ λεγόμενα. «Τί οὖν μετὰ τοῦτο γέγονεν; Ἐκεῖνον μὲν ὁ Θεὸς ἐδέξατο εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔστιν ἄνω τελευτήσας.» Καὶ γὰρ παραδέχεται τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον τὸ παιδίον τοῖς τοιούτοις διηγήμασιν. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς μύθοις τοιαῦτα τερατεύονται, «ὅτι καὶ ἐποίησεν αὐτήν, φησὶν, ἡμίθεον», καὶ πιστεύει τὸ παιδίον, καὶ οὐκ οἶδεν μὲν ὅπερ ἐστὶν «ἡμίθεος», οἶδεν δὲ ὅτι μεῖζον τί ἐστὶν ἢ κατὰ ἄνθρωπον, καὶ θαυμάζει εὐθέως ἀκοῦσαν, πολλῶ μᾶλλον ὅταν περὶ ἀναστάσεως ἀκούῃ καὶ ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήλθεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ. «Κάκεῖνον μὲν εὐθέως ἀνέλαβεν ἄνω· οὗτος δέ, ὁ φονεύσας, διαπαντὸς ἔζη ἐπὶ πολλὰ ἔτη κακῶς πάσχων, φόβῳ καὶ τρόμῳ συζῶν, καὶ μυρία ἔπασχεν δεινὰ καὶ ἐκολάζετο καθ' ἐκάστην ἡμέραν.» Καὶ εἶπε τὴν τιμωρίαν σφοδρῶς, μὴ ἀπλῶς, ὅτι «ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι «στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς.» Οὐ γὰρ οἶδεν τὸ παιδίον τί ποτε τοῦτο ἐστὶν, ἀλλ' εἶπε ὅτι «καθάπερ σὺ τῷ διδασκάλῳ παρεστῶς καὶ ἀγωνιῶν, εἴ ποτε μέλλεις μαστίζεσθαι, τρέμεις καὶ δέδοικας, οὕτω δὴ κάκεῖνος διαπαντὸς ἔζη προσκεκρουκῶς τῷ Θεῷ.» Ἄρκεῖ μέχρι τούτων αὐτῷ· καὶ τοῦτο ἐν μιᾷ ἐσπέρᾳ εἶπε δειπνῶν. Καὶ πάλιν ἡ μήτηρ τὰ αὐτὰ λεγέτω. Εἶτα ἐπειδὴν πολλάκις ἀκούσῃ, ἀπαίτησον καὶ αὐτόν· «Εἶπέ μοι τὸ διήγημα», ἵνα καὶ φιλοτιμηταί. Καὶ ὅταν κατάσῃ τὸ διήγημα, τότε αὐτῷ καὶ τὸ κέρδος ἐρεῖς. Οἶδεν μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν δεχομένη τὸ διήγημα πρὸ τῆς σῆς ἐπεξεργασίας καρπὸς ἐνεγκεῖν, πλὴν ἀλλὰ καὶ σὺ εἶπε μετὰ ταῦτα· «Ὅρᾳς ὅσον κακὸν ἐστὶ γαστριμαργία; ὄρᾳς ὅσον κακὸν ἐστὶ φθονεῖν ἀδελφῷ; ὄρᾳς ὅσον ἐστὶ κακὸν νομίζειν κρύπτειν τὸν Θεόν; Ἐκεῖνος γὰρ πάντα βλέπει καὶ τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ γινόμενα.» Ἄν τοῦτο μόνον τὸ δόγμα ἐγκατασπεύρῃς τῷ παιδί, οὐ δεῖσῃ τοῦ παιδαγωγοῦ, τοῦ φόβου τούτου τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ παντὸς φόβου μᾶλλον ἐφεστῶτος τῷ παιδί καὶ κατασειόντος αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ χειραγωγῶν ἄγε· καὶ σπουδάσον αὐτὸν ἄγειν, ὅταν μάλιστα αὕτη ἡ διήγησις ἀναγινώσκηται. Ὅψει γὰρ αὐτὸν γαννύμενον καὶ πηδῶντα καὶ χαίροντα, ὅτι ἂ πάντες ἀγνοοῦσιν οἶδεν αὐτός, καὶ προλαμβάνοντα καὶ ἐπιγινώσκοντα καὶ μεγάλα κερδαίνοντα.

Καὶ λοιπὸν ἐναποτίθεται τῇ μνήμῃ τὸ πρᾶγμα. Ἔστιν καὶ ἕτερα κερδᾶναι ἐκ τοῦ διηγήματος. Μαθέτω τοίνυν παρὰ σοῦ ὅτι οὐ χρὴ ἀλγεῖν κακῶς πάσχοντα· ἐνταῦθα εὐθέως ἐκ προοιμιῶν ὁ Θεὸς δείκνυσιν ἐν αὐτῷ τῷ παιδί, εἴ γε τὸν εὐδόκιμον διὰ θανάτου ἔλαβεν ἄνω εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅταν τοῦτο παγῇ τὸ διήγημα ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ παιδός, ἐπάγαγε ἕτερον, οἷον ἐτέρων δύο ἀδελφῶν πάλιν, καὶ εἶπέ· «Ἦσαν ἕτεροι πάλιν

δύο ἀδελφοί, πρεσβύτερος πάλιν καὶ νεώτερος. Καὶ ὁ μὲν θηρατικὸς ἦν, ὁ πρεσβύτερος, ὁ δὲ οἰκουρὸς, ὁ νεώτερος.» Ἔχει δὲ τινα τοῦτο καὶ πλείονα τοῦ προτέρου ἡδονήν, ὅσω καὶ πολλήν τὴν περιπέτειαν καὶ μείζους ἦσαν τὴν ἡλικίαν. «Οὗτοι δὴ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἦσαν καὶ δίδυμοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐτέχθησαν, τὸν μὲν μικρότερον ἢ μήτηρ ἐφίλει, τὸν μείζονα δὲ ὁ πατήρ. Κάκεϊνος μὲν ἔξω τὰ πολλὰ διῆγεν ἐν τοῖς ἀγροῖς, οὗτος δέ, ὁ νεώτερος, ἐπὶ τῆς οἰκίας. Καί ποτε, φησὶν, ὁ πατήρ αὐτοῦ γηράσας λέγει ἐκείνῳ ὃν ἐφίλει· «Ἐπειδὴ, τέκνον, ἐγήρασα, ἄπελθε καὶ ἐτοίμασόν μοι θήραν» τουτέστιν συλλαβοῦ δορκάδα ἢ λαγῶν καὶ φέρε καὶ ἔψησον, «ἵνα φαγὼν εὐλογήσω σε». Τῷ δὲ μικροτέρῳ τοιοῦτον οὐκ εἶπεν οὐδέν. Ἀκούσασα ἢ μήτηρ τοῦ πατρὸς ταῦτα λέγοντος, καλέσασα τὸν νεώτερόν φησιν πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, ἐπειδὴ ὁ πατήρ σου τῷ ἀδελφῷ σου ἐπέταξεν, κομίσαι αὐτῷ θήραν, ἵνα φαγὼν εὐλογήσῃ αὐτόν, ἄκουσόν μου· καὶ δὴ βιάδιζε ἐπὶ τὸ ποίμνιον καὶ λαβὼν ἐρίφους ἀπαλοὺς καὶ καλοὺς ἔνεγκέ μοι καὶ ἐγὼ ποιήσω ὡς φιλεῖ ὁ πατήρ σου καὶ εἰσοίσεις αὐτῷ, ἵνα φαγὼν εὐλογήσῃ σε.» Ὁ δὲ πατήρ ἠμβλυώπει ἐκ τοῦ γήρωσ. Ἐπεὶ οὖν ἤνεγκεν ὁ νεώτερος τοὺς ἐρίφους, ἤψησεν ἢ μήτηρ καὶ βαλοῦσα εἰς πίνακα τὰ ἐδέσματα ἔδωκεν τῷ παιδί καὶ εἰσήνεγκεν. Περιέβαλε δὲ αὐτόν καὶ δέρματα αἰγῶν, ἵνα μὴ φωραθῇ, ἐπειδὴ οὗτος λεῖος ἦν, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ δασύς, ἵνα δυνηθῇ λαθεῖν καὶ μὴ αἰσθηταὶ ὁ πατήρ· καὶ οὕτως αὐτόν ἔπεμψεν. Ὁ δὲ πατήρ νομίσας ὅτι ἀληθῶς ὁ πρεσβύτερός ἐστιν, φαγὼν εὐλόγησεν αὐτόν. Εἶτα μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν εὐλογίαν ἔρχεται ὁ πρεσβύτερος φέρων τὴν θήραν καὶ ἰδὼν τὸ γενόμενον ἀναβοήσας ἔκλαυσεν.» Ὅρα πόσα ἀπὸ τούτου τίκτεται καλά· καὶ μὴ ἐπεξέλθῃς τῷ παντὶ διηγήματι· ὅρα γὰρ πόσα ἀπὸ τούτου τίκτεται. Πρῶτον ἐν αἰδοῖ καὶ τιμῇ τοὺς πατέρας ἔχουσιν οἱ παῖδες ὀρώντες οὕτως περιμάχητον οὖσαν τὴν τῶν πατέρων εὐλογίαν καὶ αἰρήσονται μυρίας λαβεῖν πληγὰς ἢ κατάρας ἀκοῦσαι παρὰ τῶν γονέων. Εἰ γὰρ μῦθός τινος οὕτως αὐτῶν κατέχει τὴν ψυχὴν ὥστε νομίζεσθαι ἀξιοπίστος εἶναι, τὰ ὄντως ἀληθῆ πῶς οὐκ ἂν κατάσχη καὶ πολλοῦ φόβου ἐμπλήσῃ; Ὅτι χρή γαστρὸς καταφρονεῖν· δεῖ γὰρ κάκεϊνο λέγειν τὸ διήγημα ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πρωτότοκου εἶναι καὶ πρεσβύτερον ἐκέρδανεν· διὰ γὰρ τὴν τῆς γαστρὸς ἀκρασίαν προέδωκε τὸ προτέρημα τῆς πρωτοτοκίας. Εἶτα ἐπειδὴν τοῦτο κατάσχη ἀκριβῶς, ἐν ἐτέρῃ πάλιν ἐσπέρα ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· «Εἰπέ μοι τὸ διήγημα τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων τῶν δύο.» Κἂν ἄρξῃται λέγειν τὸ τοῦ Κάϊν καὶ Ἄβελ, ἄπαγε αὐτόν καὶ εἰπέ· «Οὐ τοῦτο ζητῶ, ἀλλ' ἐκεῖνο τῶν ἄλλων δύο, ἐνθα εὐλόγησεν ὁ πατήρ.» Καὶ τὰ τεκμήρια λέγε· μηδέπω γὰρ τίθει τὰ ὀνόματα. Ἐπειδὴν δὲ διηγήσῃται τὸ πᾶν, προσύφαινε τὰ ἐξῆς καὶ λέγε· «Ἄκουσον οὖν τί μετὰ ταῦτα ἐγένετο. Ἐζήτει πάλιν οὗτος ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφόν, ὡς ἐκεῖνος ὁ πρότερος, καὶ περιέμενε τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν. Ἀκούσασα ἢ μήτηρ καὶ φοβηθεῖσα ἐφυγάδευσε τὸ παιδίον.» Εἶτα ἢ πολλὴ φιλοσοφία τοῦ παιδίου τὴν διάνοιαν ὑπερβαίνουσα, δυναμένη μέντοι μετὰ συγκαταβάσεως καὶ εἰς τὸ τῆς παιδικῆς διανοίας ἀπαλὸν καταφυτευθῆναι, ἂν μεταχειρισώμεθα τὴν διήγησιν. Οὕτω δὴ οὖν ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν· «Οὗτος ὁ ἀδελφὸς ἀπήρχετο καὶ ἦλθεν ἐπὶ τινα τόπον οὐδένα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐ δούλον, οὐ τροφέα, οὐ παιδαγωγόν, οὐκ ἄλλον οὐδένα. Ἐλθὼν ἐπὶ τινα τόπον ηὔξατο καὶ εἶπεν· «Κύριε, δός μοι ἄρτον καὶ ἱμάτιον καὶ διάσωσόν με.» Εἶτα καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπὸ τῆς λύπης ἐκοιμήθη. Καὶ εἶδεν ἐν ὕπνοις κλίμακα ἀπὸ γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας καὶ αὐτόν τὸν Θεὸν ἄνω ἐστῶτα ἐπὶ κεφαλῆς καὶ εἶπεν· «Εὐλόγησόν με.» Καὶ εὐλόγησε καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν Ἰσραήλ.» Εὐκαίρως δὲ ἀνεμνήσθη καὶ με νῦν ὑπήλθεν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος καὶ ἕτερόν τι νόημα. Ποῖον δὲ τοῦτο; εὐθέως αὐτοῖς ἀπὸ τῆς προσηγορίας παρέχωμεν ἀρετῆς ζῆλον.

Μηδεὶς τοίνυν εἰς τὰ τῶν προγόνων σπευδέτω καλεῖν ὀνόματα τὰ παιδιά, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου καὶ τοῦ ἐπιπάππου, ἀλλ' εἰς τὰ τῶν δικαίων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἀποστόλων.

Ἔστω αὐτοῖς καὶ τοῦτο ζῆλος· ὁ μὲν Πέτρος καλείσθω, ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ δὲ ἑτέραν τινὰ προσηγορίαν ἐνὸς τῶν ἀγίων. Καὶ μὴ μοι τὰ ἔθη τὰ ἑλληνικά. Οὐ μικρὰ γὰρ αἰσχύνη καὶ κατάγελως, ὅταν ἐν οἰκίᾳ χριστιανῶν ἔθῃ τινὰ ἑλληνικά ἐπιτελήται καὶ λύχνους ἀνάπτωσι καὶ ἀναμένωσιν ἐπιτηροῦντες τὸν σβεσθέντα πρῶτον καὶ καυθέντα, καὶ ἕτερα ἅπαντα ἅπαντα ὅπως οὐ τὸν τυχόντα ὄλεθρον ἐπάγει τοῖς τοιαῦτα ποιοῦσιν. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε μικρὰ εἶναι τινὰ καὶ εὐτελεῖ τὰ γινόμενα. Τοῦτο οὖν καὶ ὑμᾶς παρακαλῶ, ταῖς τῶν δικαίων προσηγορίαις ἐπονομάζειν τὰ ὑμέτερα παιδιά. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν εἰκότως ταῦτα ἐγένετο καὶ ταῖς προσηγορίαις τῶν προγόνων τοὺς παῖδας ὠνόμαζον· παραμυθία γὰρ τοῦ θανάτου ἦν, ἵνα ὁ ἀπελθὼν δοκῇ ζῆν διὰ τῆς ἐπωνυμίας· νῦν δὲ μηκέτι. Ὁρῶμεν γοῦν τοὺς δικαίους οὐχ οὕτω καλοῦντας τοὺς ἑαυτῶν παῖδας· ὁ γὰρ Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ ἐγέννησεν· ὁ Ἰακώβ, ὁ Μωϋσῆς οὐκ ἀπὸ προγόνων ἐκλήθησαν, οὐδέ τινὰ τῶν δικαίων εὐρήσομεν οὕτω καλούμενον. Πόσης τοῦτο ὑπόδειγμα ἐστὶν ἀρετῆς καὶ παράκλησις καὶ ἡ προσηγορία; Ἐπει οὐδὲ ἄλλην εὐρήσομεν τὴν αἰτίαν τῆς μετονομασίας ἢ ταύτην, τὸ ὑπόμνησιν εἶναι ἀρετῆς. «Σὺ γάρ, φησὶν, κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος.» Διὰ τί; Ἐπειδὴ ὠμολόγησας. «Καὶ σὺ κληθήσῃ Ἀβραάμ.» Διὰ τί; «Ἐπειδὴ ἔση πατὴρ ἐθνῶν.» Καὶ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ εἶδεν τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῆς περὶ τοὺς παῖδας ἐπιμελείας ἀρξώμεθα καὶ ρυθμίζωμεν αὐτούς. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, «Εἶδεν κλίμακα τεταμένην εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φθάνουσαν ἐκεῖ.» Ἐπεισερχέσθω τοίνυν τὸ ὄνομα τῶν ἀγίων εἰς τὰς οἰκίας διὰ τῆς προσηγορίας τῶν παίδων, ἵνα μὴ τὸν παῖδα ρυθμίζῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα, ὅταν ἐννοῇ ὅτι Ἰωάννου ἐστὶ πατὴρ, ὅτι Ἡλία, ὅτι Ἰακώβου. Ἄν γὰρ μετ' εὐλαβείας τιθῆται καὶ τῆς εἰς τοὺς ἀπελθόντας τιμῆς καὶ τὴν συγγένειαν ἀρπάζωμεν τῶν δικαίων μᾶλλον ἢ τῶν προγόνων, πολὺ καὶ τοῦτο ὠφελήσει καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς παῖδας. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ μικρὸν ἐστὶ, νομίσης μικρὸν εἶναι· ὠφελείας γάρ ἐστὶν ὑπόθεσις. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν. «Εἶδεν κλίμακα ἐστηριγμένην· ἐπεζήτησεν εὐλογηθῆναι· εὐλόγησεν αὐτὸν ὁ Θεός· ἀπῆλθε πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοὺς αὐτοῦ· ἐποίμαινεν.» Τὰ περὶ τῆς νύμφης λοιπὸν διαλέγου καὶ τῆς ἐπανόδου καὶ πολλὰ κερδανεῖ κἀντεῦθεν. Ὅρα γὰρ πόσα μαθήσεται· εἰς Θεὸν ἐλπίζειν παιδευθήσεται, ἀπὸ εὐγενοῦς ὦν καταφρονεῖν μηδενός, μὴ ἐπαισχύνεσθαι τὴν εὐτέλειαν, φέρειν συμφορὰς γενναίως, τᾶλλα δὴ πάντα. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγε αὐξηθέντι καὶ φοβερώτερα διηγήματα. Ἀπαλῆ μὲν γὰρ οὖση τῇ διανοίᾳ μὴ τοσοῦτον ἐπιτίθει βάρος, ἵνα μὴ καταπλήξῃς. Ὅταν δὲ ἐτῶν πεντεκαίδεκα ἢ καὶ πλειόνων γένηται, ἀκουέτω τὰ περὶ τῆς γεέννης· μᾶλλον δέ, ὅταν <ἐ>τῶν δέκα καὶ ὀκτὼ καὶ ἑλαττόνων, ἀκουέτω τὰ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, τὰ περὶ τῶν Σοδόμων, τὰ κατ' Αἴγυπτον, πάντα ὅσα κολάσεως γέμει, μετὰ πολλῆς τῆς πλατύτητος. Ἐπὶ πλέον δὲ αὐξηθεὶς ἀκουέτω καὶ τὰ τῆς καινῆς, τὰ τῆς χάριτος, τὰ τῆς γεέννης. Τούτοις περιφράττε αὐτοῦ τὴν ἀκοὴν τοῖς διηγήμασι καὶ μυρίοις ἑτέροις καὶ οἰκοθεν παρεχόμενος τὰ παραδείγματα. Εἰ δέ τις νόθα τινὰ διηγείτο, μηδαμοῦ ἐώμεν, ὅπερ ἔφην, τινὰ αὐτῷ προσελθεῖν. Ἄν ἴδῃς ἐνώπιον αὐτοῦ δοῦλον αἰσχρολογοῦντα, κόλασον εὐθέως καὶ γενοῦ σφοδρὸς καὶ πικρὸς ἐξεταστῆς τῶν ἡμαρτημένων. Ἄν ἴδῃς κόρη, μᾶλλον δὲ μηδὲ προσίτω κόρη μηδὲ ὑπεκκαίεσθω τὸ πῦρ, πλὴν εἴ που γραῦς καὶ οὐδὲν ἔχουσα ἰκανὸν νέον ἐλεῖν· νέας δὲ μᾶλλον ἀπεχέσθω ἢ πυρός. Οὕτω μὲν οὖν οὐδὲν φθέγγεται ἄτοπον, ἂν μηδὲν ἀκούσῃ ἄτοπον, ἀλλὰ τούτοις ἐντρέφεται. Βούλει καὶ ἐφ'

ἐτέραν ἴωμεν πύλην, τὴν τῆς ὀσφρήσεως; Καὶ αὕτη πολλὴν εἰσφέρει τὴν βλάβην, ἂν μὴ ἀποφράσσηται, οἷον ἀρώματα, θυμιάματα. Οὐδὲν οὕτως ἐκλύει τόνον ψυχῆς, οὐδὲν οὕτως χαλᾷ, ὡς τὸ εὐωδίασις ἤδεσθαι. «Τί οὖν, φησίν, βορβόρω χαίρειν δεῖ;» Οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλὰ μήτε τούτῳ μήτε ἐκείνῳ.

Μηδεὶς προσφερέσθω μύρον· εὐθέως γὰρ ὁ ἐγκέφαλος δεχόμενος τὸ πᾶν ἐχάλασεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡδοναὶ ἀναρριπίζονται καὶ πολλὴ τοῦ πράγματος ἡ ἐπιβουλή. Καὶ ταύτην οὖν ἀπόφραττε τὴν πύλην· ἡ γὰρ ἐνέργεια αὐτῆς ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα, οὐκ εὐωδιαν δέχεσθαι. Τάχα τινὲς καταγελῶσιν ὡς περὶ μικροῦ φροντιζόντων ἡμῶν, εἰ περὶ τοιαύτης διαλεγόμεθα πολιτείας· οὐκ ἔστι δὲ μικρά, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης πάσης ἐστὶν ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ παιδεύσις καὶ ὁ ῥυθμὸς, εἰ ταῦτα ἐγίνετο. Ἔστιν καὶ ἐτέρα πύλη τούτων μὲν ὠραιότερα, δυσφύλακτος δέ, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄνω κεῖται ἀνεωγμένη καὶ κάλλος ἔχουσα. Πολλὰς ἔχει τὰς πυλίδας οὐχ ὀρώσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀρωμένη, ἂν ἢ καλῶς ἐκτετορνευμένη. Σφοδρῶν ἐνταῦθα χρῆ τῶν νόμων· καὶ πρώτου μὲν ἑνός, μηδέποτε εἰς θέατρον πεμπέσθω τὸ παιδίον, ἵνα μὴ λύμην ὀλόκληρον καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν δέχηται. Καὶ ἐν ἀγοραῖς ὁ παιδαγωγὸς μάλιστα τοῦτο ἐπιτηρεῖτω παριῶν διὰ τῶν στενωπῶν, καὶ παραινείτω τοῦτο, ὥστε μηδέ ποτε δέξασθαι τὴν λύμην ἐκείνην. Ὡστε μὲν οὖν μὴ δέξασθαι ὀρώμενον, πολλὰ ἐστὶν ἐπινοῆσαι, τὸ πολὺ τοῦ καλλωπισμοῦ περιελεῖν τὰς ἄνωθεν ἐπικειμένας τρίχας περικείμενα εἰς σεμνότητα. Ἄν δὲ δυσχεραίνῃ τὸ παιδίον ὡς ἀποκοσμούμενον, πρῶτον τοῦτο μαθέτω ὅτι μέγιστος κόσμος τοῦτό ἐστιν. Ὡστε δὲ μὴ ὀρᾶν, ἱκανὰ πρὸς φυλακὴν τὰ διηγήματα ἐκεῖνα, τὰ κατὰ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ τοὺς ὀλισθήσαντας εἰς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τὰ κατὰ τοὺς Σοδομίτας, ἢ γέεννα καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα. Ἐνταῦθα μάλιστα ὁ παιδαγωγὸς καὶ <ὁ> ἀκόλουθος πολλὴν ἔχειν ὀφείλουσι τὴν φροντίδα. Ἀλλὰ δεῖξον αὐτῷ κάλλη ἕτερα, καὶ ἀπάξεις ἐκεῖθεν τοὺς ὀφθαλμούς, οἷον τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τοὺς ἀστέρας, τῆς γῆς τὰ ἄνθη, τοὺς λειμῶνας, βιβλίων κάλλη· τούτοις τερπέσθω τὰς ὄψεις. Καὶ πολλὰ ἐστὶν ἕτερα βλάβην μὴ φέροντα. Δυσφύλακτος γὰρ αὕτη ἡ πύλη, ἐπειδὴ τὸ πῦρ ἔνδον ἔχει κείμενον καὶ φυσικὴν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀνάγκην. Μαθέτω τὰς θείας ἐπωδάς. Ἄν μὴ ἔνδοθεν διεγείρηται, οὐ θέλει οὐδὲ ἔξωθεν ἰδεῖν. Μὴ λουέσθω μετὰ γυναικῶν· κακὸν γὰρ τὸ τῆς συνηθείας· μηδὲ εἰς ὄχλους πεμπέσθω γυναικῶν. Ἀκουέτω τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ πάντα συνεχῶς· μανθανέτω λοιπὸν τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅσος τοῖς σωφρονοῦσι ἀπόκειται μισθός. Ἐπαγγέλλου καὶ νύμφην ὠραίαν ἄξιον αὐτῷ καὶ τοῦ κλήρου ποιήσιν διάδοχον. Πάντα ἀπειλήσον, ἂν ἴδῃς τάναντία, καὶ λέγε πρὸς αὐτόν· «Οὐκ ἐπιτευξόμεθα, παιδίον, γυναικὸς ἐναρέτου, ἐὰν μὴ πολλὴν ἐπιδείξῃ τὴν φυλακὴν καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίδοσιν· καὶ ὡς ἂν καρτερήσῃς, ταχέως σε ἐπὶ γάμον ἄξω.» Μάλιστα ἐὰν παιδεύηται αἰσχροῦ μὴ φθέγγεσθαι, ἄνωθεν ἔχει τὴν εὐλάβειαν προκαταβεβλημένην. Διαλέγου αὐτῷ περὶ κάλλους ψυχῆς. Φρόνημα αὐτῷ ἔντικτε κατὰ γυναικῶν. Λέγε ὡς δουλοπρεπὲς ὑπὸ τῆς δούλης καταφρονεῖσθαι καὶ ὅτι πολλῆς μάλιστα δεῖται τῆς σπουδῆς ὁ νέος. Ὁ μὲν γὰρ φθεγγόμενος ἔσται δῆλος, ὁ δὲ ὀρῶν οὐκ ἔσται δῆλος–ταχεῖα γὰρ αὕτη ἡ αἴσθησις–καὶ δύναται μεταξὺ πολλῶν καθημένος ταῖς τῶν ὀφθαλμῶν βολαῖς ἐλεῖν ἢν ἂν ἐθέλῃ. Μηδὲν ἐχέτω κοινὸν πρὸς γυναικᾶ· πλὴν τῆς μητρὸς μηδεμίαν ὀράτω γυναικᾶ· χρυσίου μὴ μεταδίδου· μηδὲν ἐπεισιέτω αἰσχροῦ· τρυφῆς καταφρονεῖτω καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. Ἔστιν καὶ ἄλλη πύλη, οὐ τοιαύτη μὲν, οἷαί περ αὐταί, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ σώματος διήκουσα, ἦν ἀφήν προσαγορεύομεν, δοκοῦσα μὲν κεκλειῖσθαι, ὡσπερ δὲ ἀνεωγμένη, οὕτω πάντα ἔνδον παραπέμπουσα.

Ταύτην μήτε ἀπαλοῖς ἱματίοις μήτε σώμασι προσομιλεῖν ἀφῶμεν. Σκληρὰν αὐτὴν καταστήσωμεν. Ἀθλητὴν τρέφομεν, καὶ τοῦτο ἐννοῶμεν. Μήτε οὖν στρωμαῖς ἀπαλαῖς μήτε ἱματίοις κεκρήσθω. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἡμῖν διατετάχθω. Φέρε δὴ καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν εἰσελθόντες γράψωμεν νόμους καὶ διαταξώμεθα, ἐπειδὴ τὰ τῶν πυλῶν ἡμῖν ἔχει καλῶς. Πρῶτον δὲ καταμάθωμεν ἀκριβῶς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ταμεία τῶν πολιτῶν, ἔνθα μένουσιν, οἳ τε σφοδροὶ οἳ τε ἐκκελυμένοι. Τῷ μὲν οὖν θυμῷ φασιν εἶναι τόπον καὶ οἰκίαν τὸ στήθος καὶ τὴν ἐν τῷ στήθει καρδίαν· τῇ δὲ ἐπιθυμία τὸ ἦπαρ· τῷ λογιστικῷ τὸν ἐγκέφαλον. Ἔστι δὲ ἐκείνου μὲν ἀρετὴ καὶ κακία· ἀρετὴ μὲν σωφροσύνη καὶ ἐπιείκεια, κακία δὲ θρασύτης καὶ χαλεπότης· τούτου δ' αὖ πάλιν ἀρετὴ μὲν σωφροσύνη, κακία δὲ ἀσέλγεια· καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἀρετὴ μὲν φρόνησις, κακία δὲ ἄνοια. Ὅπως οὖν ἡμῖν αἱ ἀρεταὶ τεχθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τούτοις καὶ τοιοῦτους τίκτοιεν τοὺς πολίτας, ἀλλὰ μὴ κακοὺς, φροντίσωμεν· καθάπερ γὰρ μητέρες τινὲς τῶν λογισμῶν τὰ πάθη ταῦτα καθεστήκασιν. Ἐλθωμεν τοίνυν ἐπὶ τὸ τυραννικόν, τὸν θυμόν. Οὔτε δὴ παντελῶς ἐκκοπτέον τῷ νέῳ αὐτὸν οὔτε πανταχοῦ κεκρήσθαι συγχωρητέον· ἀλλὰ παιδεύωμεν αὐτοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας, ὅταν μὲν αὐτοὶ ἀδικῶνται, φέρειν, εἰ δέ τινα ἀδικούμενον ἴδοιεν, γενναίως ἐπεξιέναι καὶ τῷ καταπονουμένῳ μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀμύνειν μέτρον. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; ἂν ἐν τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτῶν ἐγγυμνάζωνται καὶ φέρωσι καταφρονούμενοι καὶ μὴ χαλεπαίνωσι παρακουόμενοι, ἐξετάζωσι δὲ ἀκριβῶς τὰ εἰς ἑτέρους πλημμελούμενα.

Πανταχοῦ δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὁ πατὴρ κύριος, παραβαιομένων μὲν τῶν νόμων χαλεπὸς ὢν καὶ ἀφόρητος, κατορθουμένων δὲ μείλιχος καὶ προσηνὴς καὶ πολλοῖς τὸν παῖδα τοῖς ἐπάθλοις δωρούμενος. Οὔτω γὰρ καὶ ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην διοικεῖ τῷ φόβῳ τῆς γεέννης καὶ τῇ τῆς βασιλείας ἐπαγγελίᾳ. Οὔτω δὴ καὶ ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν. Καὶ ἔστωσαν αὐτῶν πολλοὶ πάντοθεν οἱ παροξύνοντες ὥστε ἐγγυμνάζεσθαι καὶ μελετᾶν ἐν τοῖς οἰκείοις φέρειν τὸ πάθος. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιστράς πρὸ τῶν ἀγῶνων ἐμμελετῶσι πρὸς τοὺς οἰκείους οἱ ἀθληταί, ὥστε ἐν ἐκείνοις κατορθώσαντες ἀκαταγώνιστοι εἶναι πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, οὔτω καὶ ὁ παῖς ἐπὶ τῆς οἰκίας παιδευέσθω. Καὶ πολλάκις ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφὸς ἔστω ὁ μάλιστα τοῦτον ἐπηρεάζων· καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου νίκης μάλιστα πάντες σπευδέτωσαν· ἢ ἀμυνέτω τις καὶ ἀντιστήτω παλαίων, ὥστε ἐν ἐκείνῳ αὐτὸν γυμνασθῆναι. Οὔτω δὴ καὶ οἱ παῖδες αὐτὸν παροξυνέτωσαν συνεχῶς καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως, ὥστε μανθάνειν πανταχοῦ κρατεῖν τοῦ πάθους. Ἄν μὲν γὰρ ὁ πατὴρ παροξύνῃ, οὐδὲν μέγα· τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς ὄνομα προκαταλαμβάνον τὴν ψυχὴν οὐκ ἀφήσει διαναστῆναι. Ἄλλ' ὁμήλικες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι τοῦτο ποιείτωσαν, ἵνα ἐν ἐκείνοις μανθάνῃ τὴν ἐπιείκειαν. Ἔστι καὶ ἕτερον· ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅταν ὀργίζεται, ἀναμίμησε αὐτὸν τῶν οἰκείων παθημάτων, ὅταν πρὸς τὸν παῖδα χαλεπαίνῃ, εἰ μὴδὲν αὐτὸς ἤμαρτεν καὶ οἷος ἂν ἦν ἐν τούτοις ὢν αὐτός. Κἂν ἴδῃς τύπτοντα τὸν παῖδα, τούτου δίκην ἀπαίτησον· κἂν ὑβρίζοντα, καὶ τούτου πάλιν. Μήτε δὲ μαλθακὸς ἔστω μήτε ἄγριος, ἵνα καὶ ἀνὴρ ἢ καὶ ἐπιεικὴς. Πολλαχοῦ γὰρ αὐτῷ δεῖ τῆς ἀπὸ τοῦ θυμοῦ βοηθείας, οἷον εἴ ποτε καὶ αὐτὸς παῖδας σχοίῃ ἢ δούλων γένοιτο κύριος. Πανταχοῦ τὸ τοῦ θυμοῦ χρήσιμον· ἐκεῖ δὲ μόνον ἄχρηστον, ὅταν ἑαυτοῖς ἀμύνωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐφ' ἑαυτῷ μὲν οὐδέποτε τῷ πράγματι κέχρηται, ἐπὶ δὲ τοῖς ἡδικημένοις μόνον. Καὶ Μωσῆς ἰδὼν ἀδικούμενον ἀδελφὸν ἐχρήσατο τῷ θυμῷ καὶ μάλα γενναίως, ὁ πρατότατος πάντων ἀνθρώπων· ἐπειδὴ δὲ ὑβρίσθη, οὐκέτι ἡμύνατο, ἀλλ' ἔφυγεν. Καὶ ταῦτα ἀκουέτω τὰ διηγήματα· ὅταν μὲν γὰρ τὰς πύλας ἔτι κοσμῶμεν, ἐκείνων τῶν ἀφελεστέρων χρειαί, ὅταν δὲ εἰσελθόντας τοὺς πολίτας ρυθμίζωμεν, καὶ

τούτων τῶν ὑψηλοτέρων καιρὸς διηγημάτων. Ὡστε οὗτος αὐτῷ εἷς νόμος ἔστω, μηδέποτε ἑαυτῷ ἀμύνειν ὑβριζομένῳ ἢ κακῶς πάσχοντι καὶ μηδέποτε ἕτερον περιορᾶν τοῦτο ὑπομένοντα. Ἔσται δὲ καὶ ὁ πατήρ πολλῶν βελτίων ἐν τῷ ταῦτα διδάσκειν καὶ ἑαυτὸν ῥυθμίζων· εἰ γὰρ καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' ὥστε μὴ τὸ παράδειγμα διαφθεῖραι πολλῶν βελτίων ἔσται ἑαυτοῦ. Ὡστε διδασκέσθω καταφρονεῖσθαι, διαπτύεσθαι. Μηδένα ἀπαιτεῖτω παρὰ οἰκετῶν οἷα ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πλείω ἑαυτῷ διακονεῖτω. Ἐκεῖνα δὲ μόνον οἱ παῖδες ὑπηρετήτωσαν, ὅσα οὐχ οἷόν τε αὐτὸν ἑαυτῷ διακονήσασθαι· οἷον μαγειρεύειν οὐ δυνατόν ἐλεύθερον· οὐ γὰρ χρή τῶν πόνων ἀφέμενον τῶν ἐλευθέρῳ προσηκόντων τούτοις ἑαυτὸν διδόναι. Ἄν μέντοι δέη τοὺς πόδας τοὺς ἑαυτοῦ περιπλύνειν, μηδέποτε τοῦτο ποιεῖτω δοῦλος, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ· καὶ προσηνῆ τοῖς οἰκέταις ἐργάση τὸν ἐλεύθερον καὶ πολὺ ποθεινόν. Μηδὲ ἱμάτιόν τις ἐπιδιδότω· μηδὲ ἐν βαλανείῳ περιμενέτω τὴν παρ' ἐτέρου θεραπείαν, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖτω· τοῦτο καὶ εὖρωστον αὐτὸν καὶ ἄτυφον καὶ προσηνῆ ἐργάσεται. Δίδασκε αὐτὸν καὶ τὰ περὶ τῆς φύσεως, καὶ τί μὲν δοῦλος, τί δὲ ἐλεύθερος. Λέγε αὐτῷ· «Παιδίον, οὐκ ἦσαν δοῦλοι τὸ παλαιὸν ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία τὴν δουλείαν εἰσήγαγεν.

Ἐπειδὴ γὰρ τις εἰς τὸν πατέρα ἐγένετο ὑβριστής, ταύτην ἔτισε τὴν δίκην, ὥστε δοῦλος γενέσθαι τῶν ἀδελφῶν. Ὅρα τοίνυν μὴ τῶν δούλων ἦς δοῦλος. Ἄν γὰρ ὀργίζῃ καθάπερ ἐκεῖνοι καὶ πάντα πράττης τὰ αὐτὰ καὶ μηδὲν αὐτῶν πλέον ἔχῃς κατὰ τὴν ἀρετήν, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀξίαν ἔξεις. Σπούδαζε τοίνυν κύριος αὐτῶν εἶναι καὶ γίνεσθαι μὴ τούτῳ, ἀλλὰ τοῖς τρόποις, μήποτε αὐτὸς ἐλεύθερος ὢν δοῦλος τούτων εὐρεθῆς. Ἡ οὐχ ὀρᾶς πόσοι πατέρες παῖδας μὲν ἀπεκήρυξαν, δούλους δὲ εἰς τὴν ἐκείνων τάξιν εἰσήγαγον; Σκόπει τοίνυν ὅπως μηδὲν τοιοῦτον γένηται· ἐγὼ μὲν γὰρ οὔτε βούλομαι οὔτε εὐχομαι, σὺ δὲ ἀμφοτέρων τούτων κύριος.» Οὕτω καταπράννε τὸν θυμόν, ὡς ἀδελφοῖς κελεύων αὐτὸν κεχρηῆσθαι τοῖς οἰκέταις καὶ διδάσκων τὰ περὶ τῆς φύσεως, τὰ τοῦ Ἰωβ ῥήματα λέγων πρὸς αὐτόν· «Εἰ δὲ καὶ ἐφάυλισα, φησίν, κρῖμα θεράποντός μου ἢ θεραπείης κρινομένων αὐτῶν πρὸς με· τί γὰρ ποιήσω, ἐὰν ἔτασίν μου ποιήσῃ Κύριος; ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκοπήν, τίνα ἀπόκρισιν ποιήσομαι; Πότερον, οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν γαστρὶ καὶ ἐκεῖνοι γεγόνασιν; γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ.» Καὶ πάλιν· «Εἰ δὲ καὶ πολλάκις εἶπον αἱ θεράπαινοι μου· «Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ πλησθῆναι; λίαν μου χρηστοῦ ὄντος.»» Ἡ ἀπλῶς σοι δοκεῖ ὁ Παῦλος τὸν οἰκίας οὐκ εἰδότα προεστάναι οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἄγειν προστασίαν; Λέγε τοίνυν· «Ἄν ἴδῃς ἢ γραφίδα ἀπολωλυῖαν ἢ κάλαμον διακλασθέντα ὑπὸ τοῦ οἰκέτου, μὴ ὀργίζου μηδὲ ὑβρίσης, ἀλλ' ἔσο συγγνωμονικός, ἔσο εὐπαραίτητος· οὕτως ἀπὸ τῶν μικρῶν καὶ τὰς μεγάλας οἴση ζημίας· ἢ ἱμάντα περὶ τὴν πινακίδα ἀπολωλυῖαν ἢ ἄλυσιν χαλκῆν. Χαλεποὶ γὰρ ἐν ταῖς τῶν τοιούτων ἀπωλείαις οἱ παῖδες καὶ μᾶλλον ἂν τὴν ψυχὴν πρόοιντο ἢ τὸν περὶ ταῦτα γενόμενον κακὸν ἀτιμώρητον ἀφεῖεν ἄν. Ἐκεῖ τοίνυν τὸ τραχὺ μαλασσεσθῶ τοῦ θυμοῦ. Εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι ὁ περὶ ταῦτα ἀργὸς καὶ ἐπιεικὴς καὶ ἀνὴρ γενόμενος εὐκόλως οἴσει ζημίαν ἅπασαν. Ὅταν τοίνυν πινακίδα ἔχων ἐκ ξύλου μὲν καλοῦ πεποιημένην, καθαρὰν δὲ πάνυ καὶ ῥύπου ἀπηλλαγμένην, εἶτα ἐν ἐκείνῃ ἀλύσεις χαλκαῖ καὶ γραφίδες οὐδὲν ἀργύρου ἀποδέουσαι καὶ ἕτερα τοιαῦτα παιδικά, καὶ ἀπολέσῃ ἢ διαφθεῖρῃ ὁ ἀκόλουθος, εἶτα ἐκεῖνος μὴ ὀργισθῆ, μεγίστης φιλοσοφίας ἤδη τεκμήρια ἐπεδείξατο. Καὶ μὴ εὐθέως ὠνήσῃ, ὥστε μὴ σβέσαι τὸ πάθος· ἀλλ' ὅταν ἴδῃς οὐκέτι δεόμενον οὐδὲ πάσχοντά τι, τότε θεράπευσον τὸ τραχυνθέν. Οὐκ ἔστι ταῦτα περὶ μικρῶν· περὶ πολιτείας ἡμῖν τῆς οἰκουμένης ἔστιν ὁ λόγος. Παιδεύε αὐτὸν καὶ προτιμᾶσθαι, ἂν ἀδελφὸν ἔχῃ νεώτερον·

εἰ δὲ μὴ τοῦτο, καὶ τὸν οἰκέτην· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς μεγίστης φιλοσοφίας. Τὸν μὲν οὖν θυμὸν οὕτω μάλαττε ὥστε ἡμῖν ἐπιεικεῖς τίκτειν τοὺς λογισμούς· ὅταν γὰρ μηδενὶ προσπάσῃ, ὅταν ζημίαν φέρῃ, ὅταν μὴ δέηται θεραπείας, ὅταν τιμωμένου ἑτέρου μὴ ἀγανακτῇ, πόθεν ὀργιέται λοιπόν; Ὡρα δὴ λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἵεναι. Ἐκεῖ καὶ διπλῆ ἢ σωφροσύνη καὶ διπλῆ ἢ βλάβη, οἶμαι, ὥστε μήτε αὐτὸν καταπορνεύεσθαι μήτε πορνεύειν εἰς κόρας.

Λέγουσι δὲ ἰατρῶν παῖδες ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν μετὰ πεντεκαίδεκατον ἔτος σφόδρα ἐπιτίθεσθαι. Πῶς οὖν τὸ θηρίον τοῦτο καταδήσομεν; τί ἐργασόμεθα; ποῖον ἐμβαλοῦμεν αὐτῷ χαλινόν; Οὐκ οἶδα ἕτερον εἰ μὴ τὸν τῆς γεέννης. Πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸν θεαμάτων αἰσchrῶν καὶ ἀκουσμάτων ἀπάγωμεν, καὶ μηδέποτε εἰς θέατρον ἀναβαινέτω παῖς ἐλεύθερος. Ἐὰν δὲ ἐπιζητῇ τὴν ἐκεῖ τέρψιν, εἴ τινας εὔροιμεν ὁμήλικας τούτου κατέχοντας ἐπιδεικνύωμεν, ὥστε τῷ ζήλῳ κατέχεσθαι· οὐδὲν γὰρ οὕτως κατορθοῖ ὡς ζηλοτυπία, οὐδὲν οὕτως· καὶ ἐν πᾶσιν τοῦτο πράττωμεν, μάλιστα ἂν ζηλότυπος ἦ· τοῦτο καὶ φόβου καὶ ὑποσχέσεων καὶ πάντων μᾶλλον μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν. Ἐπειτα ἑτέρας ἐπινοῶμεν αὐτῷ τέρψεις ἀβλαβεῖς. Πρὸς ἄνδρας ἀγίους ἀπάγωμεν, ἄνεσιν παρέχωμεν. Τιμῶμεν αὐτὸν πολλοῖς τοῖς δώροις, ὥστε ἀνέχεσθαι τὴν ψυχὴν φέρειν τὴν ἐκεῖθεν ἀτιμίαν. Καὶ ἀντὶ τῶν θεαμάτων ἐκείνων τερπνὰ διηγήματα εἴσαγε, λειμώνας καὶ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Καὶ μετὰ ταῦτα καταβάλλωμεν ἐκεῖνα τῷ λόγῳ λέγοντες πρὸς αὐτὸν ὅτι «ὦ τέκνον, ἀνελευθέρων τὰ θεάματα ἐκεῖνα, γυναῖκας ἰδεῖν γυμνουμένας, αἰσchrὰ φθειγομένας. Ὑπόσχου μηδὲν ἀκούσειν ἄσχημον μηδὲ ἔρειν, καὶ ἄπιθι· ἀλλ' οὐ δυνατόν ἐκεῖ μηδὲν ἀκούσαι αἰσchrόν. Ἀνάξια τῶν σῶν ὀφθαλμῶν τὰ γινόμενα.» Ἄμα καὶ καταφιλῶμεν αὐτὸν λέγοντες καὶ περιβάλλωμεν ταῖς χερσὶν καὶ ἐπισφίγγωμεν, ὥστε τὸν πόθον δεικνύναι. Τούτοις ἅπασιν αὐτὸν μαλαττωμεν. Τί οὖν; ὅπερ καὶ ἤδη ἔφην, μηδέποτε κόρη προσίτω μηδὲ διακονεῖτω, ἀλλ' ἤδη προβεβηκυῖα παιδίσκη, γυνὴ γηραλέα. Καὶ ἐπεισαγέσθω τῆς βασιλείας ὁ λόγος καὶ τῶν πάλαι ἐπὶ σωφροσύνη λαμψάντων καὶ τῶν ἔξω καὶ τῶν παρ' ἡμῖν· καὶ συνεχῶς τούτοις ἐπαντλῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκοήν. Εἰ δὲ καὶ οἰκέτας ἔχοιμεν σωφρονοῦντας, καὶ ἀπὸ τούτων ἔστω τὰ παραδείγματα· ὅτι σφόδρα ἄτοπον τὸν μὲν οἰκέτην οὕτως εἶναι σώφρονα, τὸν δὲ ἐλεύθερον ἐκείνου φαυλότερον γενέσθαι.

Ἔστιν δὴ καὶ ἕτερον φάρμακον· ποῖον δὴ τοῦτο; καὶ νηστεύειν μανθανέτω, εἰ καὶ μὴ ἀεὶ, ἀλλὰ δύο γοῦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, τὴν τε Τετράδα καὶ τὴν Παρασκευὴν. Καὶ εἰς ἐκκλησίαν προερχέσθω. Καὶ λαμβάνων αὐτὸν ὁ πατήρ κατὰ τὴν ἑσπέραν, ὅταν τὸ θέατρον διαλύηται, ἐπιδεικνύτω τοὺς ἐκεῖθεν κατιόντας καὶ καταγελάτω τῶν γερόντων, ὅτι δὴ νέων γεγόνασιν ἀσυνετώτεροι, καὶ τῶν νεωτέρων, ὅτι ἐξεκαύθησαν. Καὶ ἐρωτάτω τὸν παῖδα· «Τί δὴ οὗτοι κεκερδάκασιν ἅπαντες; Οὐδὲν ἀλλ' ἢ αἰσchrύνην καὶ ὄνειδος καὶ κατάγνωσιν.» Οὐ μικρὸν δὲ ὄλως πρὸς σωφροσύνην ἐστὶ τὸ πάντων ἐκείνων ἀπέχεσθαι καὶ τῶν θεαμάτων καὶ τῶν ἀκουσμάτων. Ἔστι δὴ καὶ ἄλλο· διδασκέσθω μετὰ πολλῆς εὐχεσθαι τῆς σπουδῆς καὶ τῆς κατανύξεως. Καὶ μή μοι εἴπῃς ὅτι παιδίον οὐκ ἂν ποτε ταῦτα καταδέξοιτο· μάλιστα τὸ παιδίον ὄξυδερκὲς ὄν καὶ διεγερμένον ταῦτα ἂν καταδέξοιτο. Καὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἐν τοῖς παλαιοῖς ὀρῶμεν, οἷον ὁ Δανιήλ, οἷον ὁ Ἰωσήφ. Μὴ γάρ μοι τὰ δεκαεπτὰ ἔτη εἴπῃς τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ πρὸς τούτου ἐννόησον, πόθεν τὸν πατέρα εἶλεν καὶ τῶν πρεσβυτέρων μᾶλλον αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰακώβ οὐχὶ νεώτερος ἦν; ὁ δὲ Ἰερεμίας; ὁ δὲ Δανιήλ οὐχὶ δώδεκα ἐτῶν ἦν; ὁ δὲ Σολομὼν οὐχὶ δώδεκα καὶ αὐτὸς ἦν, ἠνίκα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην <εὐχὴν> ἠύξατο; ὁ δὲ Σαμουὴλ οὐχὶ τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ νέος ὢν ἐπαίδευεν;

Ὡστε μὴ ἀπογνῶμεν· ἐὰν γάρ τις τὴν ψυχὴν νεώτερος ᾗ, ταῦτα οὐ δέχεται, οὐχὶ ἐὰν τις τὴν ἡλικίαν.

Παιδευέσθω τοίνυν μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως εὐχεσθαι καὶ ἀγρυπνεῖν κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ ὅλως ἐπικείσθω χαρακτήρ ἄνδρος ἀγίου τῷ παιδί. Ὁ γὰρ μήτε ὀμνύναι σπουδάζων μήτε ὑβρίζειν ὑβριζόμενος μήτε λοιδορεῖσθαι καὶ ἀπεχθάνεσθαι, καὶ νηστεύων καὶ εὐχόμενος, ἀπὸ τούτων αὐτῶν ἰκανὴν ἔχει τὴν παράκλησιν πρὸς σωφροσύνην. Κἂν μὲν ἐπὶ κοσμικὸν ἀγῆς βίον αὐτόν, ταχέως ἄγαγε τὴν νύμφην, μηδὲ περιμείνης, ὥστε αὐτὸν στρατεύεσθαι ἢ πολιτικῶν ἄψασθαι πραγμάτων καὶ τότε· ἀλλὰ πρῶτον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ρύθμισον, καὶ τότε τῆς ἔξωθεν φρόντιζε δόξης. Ἡ μικρὸν οἶει τῷ γάμῳ συμβάλλεσθαι τὸ παρθένον παρθένῳ συνάπτεσθαι; οὐ μικρὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς σωφροσύνην, οὐ πρὸς τὴν τοῦ νέου μόνον. Τὸ δὲ φίλτρον οὐ τότε μάλιστα ἔσται καθαρὸν; Ὁ δὲ πάντων μειζρον, ὁ Θεὸς οὐ τότε ἔσται ἴλεως πλέον καὶ μυρίας τὸν γάμον ἐκείνον ἐμπλήσεις εὐλογίας, ὅταν ὡς αὐτὸς ἐπέταξεν, οὕτως συνίωσιν; Καὶ ποιεῖ πρὸς τὴν μνήμην ἔχειν αὐτὸν τὸν ἔρωτα· κἂν τῷ πόθῳ τούτῳ κατασχεθῆ, πάσης καταγελάσεται γυναικός. Ἄν ἐγκωμιάζης τὴν κόρην καὶ ἐπὶ κάλλει καὶ ἐπὶ κοσμιότητι καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, εἶτα προσθεῖς ὅτι «οὐκ ἀνέχεται μαθοῦσα ραθύμως σε διάγοντα συγγενέσθαι σοι», λοιπὸν ὡς ὑπὲρ ἐσχάτων ὄντος αὐτῷ τοῦ κινδύνου πολλὴν ποιήσεται τὴν φροντίδα. Εἰ γὰρ τὸν ἅγιον ἔπεισεν ἐκείνον ἀπατηθέντα μνηστῆς ἔρως ἐπτά ἔτη δουλεῦσαι πάλιν, μᾶλλον δὲ δεκατέσσαρα ἔτη, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς. Λέγε ὅτι «οἱ τῆς νύμφης ἅπαντες, καὶ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ φίλοι, σὲ καὶ τὴν σὴν ἀναστροφὴν περιεργάζονται καὶ πάντες ἀπαγγελοῦσιν ἐκείνῃ». Κατάδησον αὐτὸν ἤδη <τῷ> δεσμῷ τούτῳ, δεσμῷ σωφροσύνης ἐργαζομένῳ. Ὡστε κἂν μὴ δύνηται ἐκ πρώτης ἡλικίας ἔχειν γυναῖκα, ἀλλὰ μνηστὴν ἐκ πρώτης ἐχέτω καὶ φιλοτιμείσθω καλὸς φαίνεσθαι· τοῦτο ἰκανὸν πρὸς ἅπασαν ἀποτροπὴν ἔστιν. Ἔστιν καὶ ἕτερον σωφροσύνης φυλακτήριον· συνεχῶς ὁράτω τὸν τῆς ἐκκλησίας προεστῶτα καὶ πολλῶν ἀκουέτω παρ' ἐκείνου τῶν ἐγκωμίων, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τούτῳ ἀβρυνέσθω ὁ πατήρ. Αἰδεῖσθωσαν αὐτὸν ὁρῶσαι κόραι. Καὶ λοιπὸν τὰ διηγήματα καὶ ὁ φόβος ὁ τοῦ πατρὸς καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ μετὰ τούτων ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ κείμενος μισθὸς καὶ ὅσων ἀπολαύσονται οἱ σώφρονες ἀγαθῶν, πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν ἀσφάλειαν. Προστίθει καὶ τὰς ἐν στρατείᾳ εὐδοκιμήσεις καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν. Καὶ πρὸς τούτοις ἔστω καταφρονητικὸς μὲν κατὰ τῆς ἀσελείας λόγος συνεχῶς, πολλὰ δὲ τῆς σωφροσύνης τὰ ἐγκώμια. Ἰκανὰ ταῦτα πάντα κατασχεῖν τοῦ παιδὸς τὴν ψυχὴν. Οὕτως ἡμῖν σεμνοὺς τέξονται τοὺς λογισμούς. Ἔστιν καὶ ἕτερον· ἴωμεν δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὸ πάντων κύριον, ὃ τὰ πάντα συγκρατεῖ. Ποῖον δὲ τοῦτο; τὴν φρόνησιν λέγω. Ἐνταῦθα πολλοῦ τοῦ καμάτου χρεῖα, ὥστε αὐτὸν ἐργάσασθαι συνετὸν καὶ πᾶσαν ἄνοιαν ἐξελάσαι. Τοῦτο μάλιστα τῆς φιλοσοφίας τὸ μέρος ἐστὶ μέγα καὶ θαυμαστόν, ὥστε εἰδέναι τὰ περὶ Θεοῦ, τὰ περὶ τῶν ἀποκειμένων ἐκεῖ πάντων, τὰ περὶ γεέννης, τὰ περὶ βασιλείας· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου.» Ταύτην οὖν ἐγκαταστήσωμεν αὐτῷ τὴν φρόνησιν καὶ ἐξασκίσωμεν, ὥστε εἰδέναι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τί ποτὲ ἐστὶ πλοῦτος, δόξα, δυναστεία, καὶ ὥστε αὐτῶν καταφρονεῖν καὶ τῶν μεγίστων ἐφίεσθαι. Καὶ τῶν παραινετικῶν αὐτὸν ἀναμιμνήσκωμεν λόγων· «Τέκνον, τὸν Θεὸν φοβοῦ μόνον καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἕτερον.» Ἀπὸ δὲ τούτων συνετὸς ἔσται ἀνὴρ καὶ ἐπίχαρις· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνόητον ποιεῖ ὡς ταῦτα τὰ πάθη.

Ἄρκει πρὸς σοφίαν Θεοῦ φόβος καὶ τὸ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κρίσιν ἔχειν, οἷαν καὶ προσήκεν ἔχειν. Ἡ γὰρ κορυφὴ τῆς σοφίας αὕτη ἔστιν, τὸ μὴ πρὸς τὰ

παιδικὰ ἐπτοῆσθαι. Παιδεύεσθω μηδὲν ἡγεῖσθαι χρήματα, μηδὲν δόξαν ἀνθρωπίνην, μηδὲν δυναστείαν, μηδὲν θάνατον, μηδὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν· οὕτως ἔσται φρόνιμος. Ἐὰν μετὰ τοιαύτης αὐτὸν ἀσκήσεως ἐπὶ τὰς παστάδας ἀγάγωμεν, ἐννόησον ὅσον ἔσται τῇ νύμφῃ τὸ δῶρον. Τοὺς δὲ γάμους ποιῶμεν μὴ μετὰ αὐλῶν, μὴ μετὰ κιθάρας μηδὲ μετὰ ὀρχημάτων· τὸν γὰρ τοιοῦτον νυμφίον ἀτοπίας πολλῆς τοιούτοις αἰσχύνεσθαι. Ἄλλὰ τὸν Χριστὸν καλῶμεν ἐκεῖ· ἄξιός γάρ αὐτοῦ ὁ νυμφίος λοιπὸν· τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς παρακαλῶμεν. Ἐκείνῳ πάντα ἔσται τὰ κάλλιστα. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν μαθήσεται οὕτω τοὺς παῖδας ῥυθμίζειν τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ ἐκεῖνοι τοὺς ἐκείνων, καὶ οὕτως ἔσται σειρά χρυσῆ. Ποιῶμεν δὲ αὐτὸν καὶ πραγμάτων ἄπτεσθαι πολιτικῶν τῶν κατὰ δύναμιν, τῶν οὐκ ἐχόντων ἀμαρτήματα. Ἄν τε γὰρ στρατεύηται, μαθέτω μὴ κερδαίνειν αἰσχροῶς· ἄν τε τοῖς ἀδικουμένοις συναγορεύῃ, ἄν τε ὀτιοῦν τοιοῦτον. Καὶ ἡ μήτηρ δὲ μαθέτω τὴν αὐτῆς κόρην τούτοις παιδεύειν καὶ πολυτελείας ἀπάγειν καὶ κόσμου καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἅπερ ἐστὶ πορνῶν γυναικῶν. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν νόμον πάντα ποιεῖτω καὶ τρυφῆς ἀπαγέτω καὶ μέθης, καὶ τὸν νέον καὶ τὴν κόρην. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγα πρὸς σωφροσύνην· τοῖς μὲν γὰρ νέοις ἡ ἐπιθυμία ἐνοχλεῖ, ταῖς δὲ γυναιξὶ τὸ φιλόκοσμον καὶ ἀνεπτρωμένον. Καὶ ταῦτα οὖν πάντα καταστέλλωμεν, καὶ οὕτως δυνησόμεθα ἀρέσαι τῷ Θεῷ τοιούτους τρέφοντες ἀθλητὰς, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ παῖδες τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.